

ԱԼԻՆԱ ԱՇՈՏԻ ՓԱՀԼԵՎԱՆՅԱՆԻ
ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

БИОБИБЛИОГРАФИЯ

АЛИНЫ АШОТОВНЫ ПАХЛЕВАНИЯ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱ
ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՖՈԼԿԼՈՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

ЕРЕВАНСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ КОНСЕРВАТОРИЯ
ИМЕНИ КОМИТАСА
КАФЕДРА АРМЯНСКОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ

БИБЛИОГРАФИЯ

АЛИНЫ АШОТОВНЫ ПАХЛЕВАНЯН

ЕРЕВАН 2020 ЛИМУШ

**ԱԼԻՆԱ ԱՇՈՏԻ ՓԱՀԼԵՎԱՆՅԱՆԻ
ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ**

ԵՐԵՎԱՆ ԼԻՄՈՒՇ 2020

ՀՏԴ 016:78.072

ԳՄԴ 91.9:85.31

Փ 163

Տպագրվում է Երևանի Կոմիտասի անվան պետական
կոնսերվատորիայի Գիտական խորհրդի որոշմամբ

Печатается по решению Ученого совета
Ереванской государственной консерватории имени Комитаса

Պատասխանատու խմբագիր՝ դոց. Անահիտ Բաղդասարյան

Ответственный редактор – доц. Анаит Багдасарян

ԱԼԻՆԱ ԱՇՈՏԻ ՓԱՀԵՎԱՆՅԱՆԻ

Փ 163 ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ/ Պատասխանատու
խմբագիր՝ Ա. Բաղդասարյան.- Եր.: Լիմուշ, 2020.- 80 էջ:

ՀՏԴ 016:78.072

ԳՄԴ 91.9:85.31

ISBN 978-9939-64-334-2

© Փաիկանյան Ա., 2020

© Пахлеваян А., 2020

Հայ ժողովրդի բազմադարյան, հնավանդ, նաև մշտապես նորոգվող, զարգացող, հարստագույն երաժշտական ստեղծագործությունը, իր անեզր անդաստանի բազմապիսի անթիվ երևույթներով հայ երաժշտագետների բոլոր սերունդների հետազոտման, ներշնչանքի և խանդավառության անսպառ աղբյուր է: Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտությունը հայտնի է նվիրական անուններով. Կոմիտաս, Սյ. Մելիքյան, Քր. Քուշնարյան, Մ. Թումանյան, Մ. Մուրադյան, Ռ. Աթայան, Մ. Բրուտյան..., որոնց ֆոլկլորագիտական անդուլ, եռանդուն գործունեության արժանի շարունակողներից է երաժշտագետ-ֆոլկլորագետ Ալինա Փահլևանյանը:

Ծնվել է գյումրեցու ընտանիքում: Սերում է Փահլևանյանների և Հակոբյանների գերդաստանից: Երաժշտասեր ծնողների՝ շնորհալի ինժեներ, գյուտարար հոր՝ Աշոտ Փահլևանյանի և բազմահմուտ մանկավարժ, ֆիզիկոս մոր՝ Անժիկ Փահլևանյան-Հակոբյանի զավակն է: Նախնիները Գյումրիում և այլուր ճանաչված են եղել որպես մտավորականներ: Բասենցի գաղթական ապուպապերը հիմնել են Մեծ Մանթաշ գյուղը՝ շիրակյան գեղատեսիլ, բարեկեցիկ, նաև երգող, նվագող, պարող շենը, որը միշտ գրավել է երաժրշտագետ-ֆոլկլորագետների ուշադրությունը:

Գերազանցությամբ ավարտել է Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի դաշնամուրային և երաժշտագիտական բաժինները: Ուսանել է հայ երաժշտության երախտավորներ, պրոֆեսորներ՝ դաշնակահար Գեորգի Սարաջևին և երաժշտագետ Մարգարիտ Հարությունյանին:

Մասնագիտական գործունեության առաջին իսկ քայլերից, հանգամանքների բերումով (թե՛ նախախնամության կամոք) զբաղվեց հայ ժողովրդական երաժշտությամբ, կարծում էր ժամանակավորապես, հետագայում ֆոլկլորագետի բանիմացությամբ, փորձով, «պաշարով», տարիների երազանքին՝ երաժշտական միջնադարագիտության դժվարին ասպարեզին առավել արդյունավետ նվիրվելու նպատակով: Սակայն, այլ կերպ դասավորվեց: Ֆոլկլոր էր մուտք գործել մանկուց, ժողովրդական երաժշտության «համն ու

հոտն» առած իր պապի՝ Բասենի ժողովրդական հնավանդ երգի կրող, կատարող, Ներսիսյան ճեմարանում Մ. Եկմալյանի սիրելի սան, մանթաշցի Տիգրան (Պարսամ) Հակոբյանի և Գյումրու պատկերավոր բառ ու բանի սիրահար տատի՝ Վարդանուշ Հակոբյան-Կունջուլյանի ֆուկլորով արդեն իսկ «վարակված» թոռնուհին: Ֆուկլորին նվիրվեց անմնացորդ: Ֆուկլորի նշանաբանով ծավալվեց Փահլևանյանի այսօր մեզանում և դրսում ճանաչված, հեղինակավոր, համբավավոր երաժշտագետ-ֆուկլորագետի շուրջ 60-ամյա բազմաբեղուն, բազմակողմանի գործունեությունը, որն ընդգրկում է երաժշտական ֆուկլորագիտության բոլոր ոլորտները. ժողովրդական երաժշտության հավաքում, նոտագրում, հրատարակում և հետազոտում: Անհրաժեշտ ենք համարում հատկապես նշել այս ոլորտների փոխադարձ կապը, սերտաճման հանգամանքը Ա. Փահլևանյանի գործունեության մեջ: Նրա մանրագնին գիտական հետազոտության առարկան են դառնում, մեծ մասամբ, իր իսկ «հայտնաբերած», նոտագրած, հրատարակած ֆուկլորային նմուշները, որն, ինչպես հայտնի է, յուրաքանչյուր երաժշտագետ-ֆուկլորագետի գործունեության առավել բնականոն, արդյունավետ, հեռանկարային ընթացքն է:

Տարիներ շարունակ Երևանում, Լենինականում, Էջմիածնի, Ապարանի, Հոկտեմբերյանի, Բաղրամյանի, Հրազդանի, Արթիկի շրջաններում Ա. Փահլևանյանը ձայնագրել է ժողովրդական երաժշտության շուրջ 2500 նմուշ, որոնք ներկայացնում են հայոց ազգագրական ամենատարբեր գոտիները՝ դրանց յուրահատուկ երաժշտական բարբառներով, երգային և նվագարանային ժանրերով:

Առանձնակի նշանակություն ունեն Ալինա Փահլևանյանի կատարած նոտագրությունները: Ժողովրդական երաժշտության նոտագրումը, ինչպես հայտնի է, դժվարին ասպարեզ է: Սուր, նրբազգաց երաժշտական լսողության հետ մեկտեղ, նոտագրողից պահանջվում է նաև ազգային զգացողություն, նոտագրվող նյութի բազմակողմանի և խոր իմացություն, կապված այդ նյութի բարբառային, ժանրային և այլ հատկանիշների հետ: Հարկ է նշել, որ հայ ժողովրդական երաժշտության հնչյունաբարձրությամբ նրբին երանգների և կատարման յուրաձևության մի շարք յուրօրինակ առանձնա-

հատկությունների առավել ճշգրիտ և մանրամասն գրանցման նպատակով Ա. Փահլևանյանը երաժշտական ֆոլկլորագիտության մեջ ընդունված պայմանական նշանների հետ մեկտեղ գործի է դնում նաև իր ստեղծած և ժամանակի քննությունն անցած հատուկ նշաններ, որոնք տարածվել և այժմ հաջողությամբ կիրառվում են հայ երաժշտագետ-ֆոլկլորագետների կողմից: Ա. Փահլևանյանի՝ փորձառու, հմուտ, բազմագիտակ, նոտագրողի հայ ժողովրդական երգերի և նվագների մանրակրկիտ նոտագրությունները հնարավորինս համապատասխանում են բնօրինակին, արտացոլելով վերջինիս հնչյունաբարձրությային, ելեշային, կշռությային, ձայնակարգային և այլ կարևորագույն առանձնահատկությունները: Դրանք լույս են տեսնում ձայնագրյալ ժողովածուներում, նպաստելով հայ ժողովրդական երաժշտության պահպանմանը, տարածմանը, պրոպագանդմանը, ընդգրկվում են գիտական շրջանառության մեջ, առաջ մղելով երաժշտաֆոլկլորագիտական և, ընդհանուր առմամբ, երաժշտագիտական միտքը, ոգեշնչում են կոմպոզիտորներին ազգային ոգով և ոճով երկերի կերտման համար: Ա. Փահլևանյանի նոտագրությունների զգալի մասն արդեն հրատարակված է իր իսկ կազմած և այլ ժողովածուներում, իսկ մի մասն էլ դեռ ձեռագիր վիճակում է: Դրանք հարյուրավոր արժեքավոր ձեռագրեր են, որոնք պահպանվում են Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության ամբիոնում, Ա. Փահլևանյանի անձնական արխիվում՝ «սպասելով» հրատարակման «երջանիկ» հնարավորության:

Հավաքչական և նոտագրական գործունեությանը զուգընթաց Ա. Փահլևանյանը, ստեղծագործական նույն եռանդով և ավյունով զբաղվում է ժողովրդական երաժշտության ձայնագրյալ ժողովածուների նախապատրաստությամբ և հրատարակությամբ, դրանց մեջ ընդգրկելով նաև իր հավաքած և նոտագրած նմուշները: Նա կոնսերվատորիայի հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության ամբիոնի կողմից հրատարակվող «Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ» մատենաշարի գլխավոր խմբագիրն է: Արդեն լույս է տեսել 13 հատոր:

Ա. Փահլևանյանի հեղինակած և համահեղինակած ժողովածուները առանձնանում են ֆոլկլորային նյութի հստակ դասակարգ-

մամբ և գիտական բարձր մակարդակով: Դրանք նվիրված են ինչպես Հայաստանի տարբեր շրջանների, հատկապես Ապարանի, այնպես էլ Արևմտյան Հայաստանի՝ Վասպուրականի, Մուշի, Սասունի հայ ժողովրդական երաժշտության հնագույն բնօրրանների և հարստագույն շտեմարանների երգ-երաժշտությանը, որը այլևայլ արհավիրքների պատերազմների, հայոց ցեղասպանության, բռնագաղթի հետևանքով, կտրված, զրկված լինելով իրեն ծնող, սնող «հող ու ջրից», բնական միջավայրերից, ենթակա է անդառնալի կորստյան: Այս իմաստով բացառիկ նշանակություն ունի մեզանում և դրսում հայտնի, նաև փնտրված, մատենագիտական հազվագյուտ նմուշ դարձած «Հայրենի երգեր»-ը, որը հայ իրականության մեջ մինչև վերջերս եզակի էր իբրև մեկ երգասացից՝ Հայրիկ Մուրադյանից ձայնագրված նյութ պարունակող ժողովածու: Այժմ արդեն պատրաստ է տպագրության մեկ երգասացից ձայնագրված նյութերից Փահլևանյանի կազմած մի նոր ժողովածու՝ «Թանկագին ավանդ» (ապարանցի նշանավոր երգասաց, մշեցի և ալաշկերտցի նախնիներից սերվող՝ Իշխան Կարապետյանի ձայնից): Չափազանց արժեքավոր է նաև «Թալին»-ը իբրև Մուշ-Սասուն ազգագրական գոտին ներկայացնող ժողովածու:

Ա. Փահլևանյանի կազմած ժողովածուները՝ ձայնագրված լինելով ծնունդով վասպուրականցի, մշեցի, սասունցի գաղթական, շնորհալի երգասացներից, նրանց սերունդներից, կոմիտասյան «Ակնա երգեր», Սպ. Մելիքյանի և Գ. Գարդաշյանի «Վանի ժողովրդական երգեր», Մ. Թումաճանի «Հայրենի երգ ու բան» դասական ձայնագրյալ ժողովածուների հետ մեկտեղ, և դրանց շարքում, արևմտահայոց երգ-երաժշտության առավել հավաստի աղբյուրներից են:

Հայ ժողովրդի երգաստեղծության փայլուն էջերից մեկի՝ վիպերգության հավաստի աղբյուրներից է «Սասնայ ծռեր դիցազնավեպ» խորագրով ուսումնասիրության մասը կազմող՝ ազգային էպոսի երգվող հատվածների Ա. Փահլևանյանի կազմած համահավաքը, որը այժմ հայտնի առավել լիակատար հրապարակված հավաքածուն է: Բովանդակում է այդ երգվող հատվածների Կոմիտասի, Սպ. Մելիքյանի, Ա. Քոչարյանի, Վ. Սամվելյանի և իր իսկ Ա. Փահլևանյանի, նախկինում հրատարակված, նաև անտիպ

բազմաթիվ նոտագրությունները: Դրանցից են 20 երգվող դրվագ էպոսից, այդ թվում «Մարա Մելիքի զորակոչը», «Դավիթը կովի դաշտում», «Խեղճախոտ խրոխալեր», «Խազար ափսոս» և այլն, նաև էպոսի առանցքը հանդիսացող «Զողորմին»-երի թվով ութ մեղեդիական տարբերակներ: Բացի վերոհիշյալ համահավաքից գրքում առաջին անգամ հրատարակվեց «Սասնա ծռերի» երգվող հատվածների Կոմիտասի գրառումները, կատարված Էջմիածնի վանքի այգեփոր՝ մոկացի Խաչոյենց Զատիկից: Այդ անգնահատելի նյութը (13 հատված)՝ վերծանելով Կոմիտասի սևագրություններից և հայկական նոտանիչներից փոխադրելով եվրոպականի, Ա. Փահլևանյանն այն դրեց գիտական շրջանառության մեջ դեռ 1996 թվականին:

Հետաքրքիր է «Կարոս խաչ» վիպական ասքի պատմությունը, որը մինչև վերջերս հայտնի էր միայն սկզբի ոչ մեծ հատվածի նոտագրմամբ, որ ժամանակին կատարել էին Կոմիտասը և Սյ. Մելիքյանը: XX դարի վերջերին շնորհիվ Ա. Փահլևանյանի հայտնաբերած ամբողջական ասքի երեք տարբերակի մագնիտաֆոնային ձայնագրություններից նրա կատարած վերծանության, հնարավոր դարձավ ստանալ լիակատար տեքստեր, ուսումնասիրել դրանք և հրատարակել առանձին գրքով: Այսպիսով, «Կարոս խաչ»-ի, նորահայտ պատումների Ա. Փահլևանյանի նոտագրությունների միջոցով, Վասպուրականի հոգևոր վիպերգը, հայ երաժշտության անգին գոհարներից մեկը, առաջին անգամ երաժշտական ֆոլկլորագիտության մեջ ներկայանում է առավել ամբողջական, իր երաժշտաբանաստեղծական բաղադրիչների ողջ համալիրով՝ նախ-երգ, երգ, ասերգ, արտասանություն, ավարտերգ:

Ա. Փահլևանյանի նոտագրություններով և համահեղինակությամբ լույս է տեսել «Հայրենական մեծ պատերազմը հայ ժողովրդական և գուսանական երգերում» նախկին Խորհրդային Միության տարածքում իր տեսակի մեջ եզակի ժողովածուն, որն արտացոլում է հայ ժողովրդի հույզերն ու մտքերը անցած պատերազմի մասին: Երգերի տեքստերի բանաստեղծական թարգմանությունները հայերենից ռուսերեն կատարել է Ա. Փահլևանյանը:

Հարկ է ավելացնել, որ հայ ժողովրդական երաժշտության ձայնագրյալ ժողովածուների հրատարակության ընթացքում ի հայտ

եկավ նրա ստեղծագործական անհատականության մի շատ կարևոր երեսակ: Փահիկանյանն այժմ հայ ժողովրդական երգերի բնագրային տեքստերի իր մրցակիցը չունեցող, հայտնի ռուսերեն թարգմանիչն է մեզանում, որն ի գործ է լավագույնս պահպանել և արտացոլել ռուսերեն բանաստեղծական թարգմանություններում բնօրինակի ողջ հմայքը, յուրահատուկ «համն ու հոտը»:

Նշելի է նաև նրա կազմած «Երգե՛, բլբուլս» ձայնագրյալ ժողովածուն (Երևան, 2019), որը հասցեագրված է մանկապատանեկան հասակի երեխաներին: Բաղկացած է նրանց տարիքային հոգեբանությանը և պատկերացումներին բովանդակությամբ, գաղափարապես և մեղեդիապես հասու, հասկանալի և համապատասխան երգերից (թվով 50): Դրանք հիմնականում քաղված են հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության դասականների՝ Կոմիտաս Վարդապետի և նրա սաների՝ Սպ. Մելիքյանի և Մ. Թումանյանի հայտնի, հրատարակված ժողովածուներից, նաև դասական երգասաց Հ. Մուրադյանի բազմահարուստ երգացանկից: Միաժամանակ ժողովածուում ընդգրկված են հայոց կենցաղում մի շարք սիրված և տարածված երգերի՝ կազմողի ձեռքով պատանեկան տարիքին հարկի վերատեքստավորված տարբերակներ, որոնց բառերը Փահիկանյանը փոխառել է Մ. Աբելյանի հանրահայտ խաղիկներից:

Ժողովածուի նյութը շարադրված է հայ ժողովրդական երգեցողության ավանդական՝ միաձայն ձևով: Դրանց կողքին իբրև հավելված Փահիկանյանը ներկայացնում է իր կողմից ստեղծված երկձայն 5 նմուշ՝ ժողովրդական երգի մեղեդուն կցելով իր իսկ մեղեդային տարբերակը կամ երգի համար հորինելով ժողովրդական ոճով նոր ենթաձայն մեղեդի:

Ժողովածուն կարևոր նշանակություն ունի նախ իր եզակիությամբ. հայ ժողովրդական ձայնագրյալ ժողովածուների բազմաքանակ շարքում պատանեկությանն ուղղված օրինակները խիստ սակավաթիվ են: Միաժամանակ ժողովածուն հնարավորություն է տալիս մատաղ սերնդին ներկա խառնիխուռն, օտարոտի ազդեցությունների պայմաններում ժողովրդական երաժշտության գոհարների միջոցով «դարձի գալ» ազգային ակունքներին, նաև առնչվել հայոց մեծերի հայրենասկզբ գործունեությանը, հայեցի երաժշտության միջոցով ծանոթանալ բազմաձայնությանը: Ժողովածուն կի-

րառելի է մանկական թե՛ մասնագիտական և թե՛ ոչ մասնագիտական հաստատություններում: Երկացանկի ընտրությամբ և վերջինիս դասակարգման սկզբունքով ժողովածուն օրինակելի է նմանատիպ այլ ժողովածուների ստեղծման համար:

Ժողովրդական երաժշտության հետազոտությունը Ա. Փահլևանյանի երաժշտաֆոլկլորագիտական գործունեության անբաժանելի մասն է: Ա. Փահլևանյանն անդրադառնում է խնդրո հետ կապված առավել հիմնային և համեմատաբար քիչ լուսաբանված ոլորտներին, մեծ մասամբ դիտարկելով իր «նախասիրած» ազգագրական գոտիների՝ Վասպուրականի, Մուշի, Սասունի երգ ու նվագը:

Այսպես, ժողովրդական երաժշտության նոտագրությամբ Ա. Փահլևանյանը զբաղվում է ոչ միայն գործնականում: Երաժշտական ֆոլկլորագիտության այս կարևորագույն, առաջնային, խնդիրներով լեցուն ոլորտի տեսությանն է նվիրված նրա «Ժողովրդական երաժշտության նոտագրման սկզբունքները ֆոլկլորագիտության զարգացման արդի փուլում (Թալինի շրջանի երգերի օրինակով)» թեկնածուական ատենախոսությունը (Թբիլիսի, 1989), որն իր թեմայով առաջին, և այժմ միակ ուսումնասիրությունն է մեզանում: Ատենախոսության մեջ ի մի են բերված ոլորտի վերաբերյալ հեղինակի երկարամյա և բեղուն գործունեության ընթացքում ձևավորված, մշակված տեսակետները, սկզբունքները, որոնք գալիս են հարստացնելու ժողովրդական երաժշտության նոտագրության թե՛ գործընթացը, թե՛ տեսությունը: Ա. Փահլևանյանն անդրադառնում է նաև երաժշտական ֆոլկլորագիտության «անկյունաքարերից» մեկին՝ երաժշտական բարբառագիտությանը: Պետք է նշել, որ հայոց բազմաթիվ և բազմապիսի երաժշտական բարբառներն այժմ դեռևս կարոտ են բազում հետազոտությունների, որ հատկապես կարևորվում, առանձնակի, և ավելին, հրատապ նշանակություն է ստանում արևմտահայոց երաժշտական բարբառների աղճատման, տարրալուծման, մոռացության վտանգի ներքո գտնվելու պայմաններում: Ա. Փահլևանյանի հետազոտությունները ուղղակիորեն առնչվում են այս խնդրին: Նրա դիտարկման առարկան Մուշ-Սասուն ընդհանրական ազգագրական գոտու երաժշտաբարբառային դիմագիծն է: Ի հայտ են բերվել և ուսումնասիրվել տարածքի ժողովրդական երաժշտությանը հատուկ երգային տեսակները, ելևջային դարձվածքները, կշռույթային կառույցները, ձևակառուցո-

ղական սկզբունքները, որոնք միաժամանակ համեմատվել են Վասպուրականի ժողովրդական երաժշտության երաժշտաբարբառային նույն երևույթների հետ: Հետազոտության արդյունքում հայտնաբերվել է նաև յուրահատուկ հնչողություն ունեցող ձայնակարգ, որը Փահլևանյանն առաջարկել է անվանել «տարոնական»:

Ա. Փահլևանյանի հետազոտական հետաքրքրություններն ուղղված են նաև հայ ժողովրդի էպիկական երգաստեղծությանը: Նկատի ունենք «Կարոս խաչ» վիպական ասքի տարբերակների երաժշտաբանստեղծական տեքստերի համեմատական վերլուծությունը, «Սասնա ծռեր» դյուցազնավեպի երգային հատվածների դիտարկումը, դրանց մեղեդային մտածողության յուրահատկության բնորոշումն իբրև վիպական ասացման երգային կերպ, այլ ոչ թե երգ ժանրային առումով: Դրանով է պայմանավորված երգվող հատվածների հայտնի միակերպությունը:

Երաժշտագետ-ֆոլկլորագետի իր ողջ հմտությունը, հարուստ, բազմաբովանդակ փորձը Ա. Փահլևանյանը անմնացորդ, անշահախնդրորեն, շոայլորեն փոխանցում է երիտասարդությանը: Նա Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայի ամենասիրված, ճանաչված, հեղինակավոր դասախոսներից է: Մեծագույն սիրով, նվիրվածությամբ, համբերությամբ կրթում, դաստիարակում է ապագա երաժշտագետ-ֆոլկլորիստների (Ա. Փահլևանյանի մասնագիտական դասարանն ավարտել են 40 ուսանող, գրեթե բոլորը գերազանցությամբ): Դրանք փահլևանյանական դպրոցի ներկայացուցիչներ են՝ «գործը լավ իմացող», անսահմանորեն սիրող մասնագետներ՝ երաժշտական ֆոլկլորի հավաքողներ, նոտագրողներ, դասակարգողներ, հետազոտողներ, որոնք ի գործու են գործելու հայ ժողովրդական, նաև գուսանական և աշուղական երաժշտության բոլոր ասպարեզներում:

Փահլևանյանը վերջին տարիների իր «Հայ երաժշտական ֆոլկլորի ռիթմիկայի առանձնահատկությունները» աշխատության մեջ (Երևան, 2014), որը դարձավ դասագիրք կոնսերվատորիայի համար, առաջնորդվելով Կոմիտաս վարդապետի դիտարկումներով և զարգացնելով նրա առաջադրած դրույթները, ներկայացնում և մանրամասն վերլուծում է հայ ժողովրդական, հատկապես երգային ստեղծագործության կարևորագույն բաղադրիչներից մեկի՝ ռիթմի ժամանակաչափական (կվանտիտատիվ, հիմնված երկար և կարճ

վանկերի համադրության վրա) էությունը: Աշխատության նպատակն է հնարավորինս ճշգրտել, հարստացնել և լրացնել ուսանողների գիտելիքները հայ ժողովրդական երաժշտության ասպարեզում: Միաժամանակ հարկ է նշել, որ այդ աշխատությունը հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության վերջին տարիների առավել արժեքավոր նմուշներից է:

Այսպես երաժիշտներին, սակայն այս անգամ կոնսերվատորիայի մագիստրատուրայի ուսանողությանն է ուղղված Փահլևանյանի «Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության արդի խնդիրները» աշխատությունը (Երևան, 2018): Վերջինս նախատեսված է մագիստրանտական նորամուտ նույնանուն առարկայի համար և արդեն իսկ հաջողությամբ և արդյունավետ կիրառվում է գործնականում: Ըստ հեղինակի «... առարկայի սահմաններում ֆոլկլորը դիտարկվում է ոչ միայն գեղագիտական տեսանկյունից իբրև ժողովրդական արվեստի տեսակ, այլ նաև իբրև սոցիալական երևույթ, որը պահանջում է բազմակողմանի ուսումնասիրություն՝ առնչվելով մի շարք հումանիտար գիտությունների հետ, ինչպիսիք են ազգագրությունը, բանահյուսությունը, բարբառագիտությունը, պատմությունը, աշխարհագրությունը, հոգեբանությունը և այլն» (էջ 5-6): Հենց այս նպատակին է ծառայում նշված աշխատությունը, որը հեղինակի՝ փորձառու, հմուտ, նշանավոր երաժշտագետ-ֆոլկլորագետի բազում տարիների դիտարկումների, մտորումների արգասիքն է և անկասկած կխթանի հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության հետագա ընթացքը:

Անդրադառնալով Փահլևանյանի ուսումնամեթոդական գործունեությանը՝ ավելացնենք նաև, որ նա Երևանի Սանկավարժական համալսարանի պրոֆեսոր Յու. Յուզբաշյանի համահեղինակությամբ ստեղծել է հանրակրթական դպրոցների «Երաժշտություն» առարկայի համար նախատեսված դասագրքեր և ուսուցչի մեթոդական ձեռնարկներ:

26 տարիների ընթացքում Ա. Փահլևանյանը ղեկավարել է կոնսերվատորիայի Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության ամբիոնը: Վերջինս, իրականում, իր բազմակողմանի գործունեությամբ (ամբիոնում դասավանդվում և ուսումնասիրվում են հայ ավանդական երաժշտության բոլոր ճյուղերը՝ ժողովրդական, գուսանական աշուղական, միջնադարյան հոգևոր և աշխարհիկ) փաստորեն երաժըշ-

տական հայագիտության ուսումնական և գիտական կենտրոն է հայ իրականության մեջ:

Ամբիոնը Ա. Փահլևանյանը «Ժառանգեց» իր իսկ պատկերավոր բնորոշմամբ՝ որպես «լի, շեն տուն», բազմավաստակ պրոֆեսոր Մ. Բրուտյանից, կոնսերվատորիայի Ժողովրդական երաժշտական ստեղծագործության կաբինետի երկարամյա ղեկավարից: Կաբինետը ստեղծվեց իր իսկ նախաձեռնությամբ 1969 թվին Կոմիտասի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ, իսկ կաբինետին կից հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության ամբիոնը հիմնվեց 1988 թվին, որի առաջին վարիչը եղավ հենց ինքը՝ Մ. Բրուտյանը: Փահլևանյանը ժառանգեց և սրբությամբ պահեց, պահպանեց այստեղ հիմնավորված, տարիների ընթացքում կայունացած, հաստատված մասնագիտական ավանդույթները, նաև բարոյական բարձր չափանիշները: Ա. Փահլևանյանի ղեկավարությամբ գրեթե երեք տասնամյակ գործում էր և այսօր էլ շարունակում է հաջողությամբ գործել կոնսերվատորիայում իր աննահանջ, անդրդվելի սկզբունքայնությամբ հայտնի հայ երաժշտության նվիրյալների (Մ. Բրուտյանի խոսքով՝ «խենթերի») համերաշխ կոլեկտիվը, որի ավագ և կրտսեր անդամները փորձառու մանկավարժներ են, Հայաստանում և դրսում հայտնի գիտնականներ:

Ա. Փահլևանյանի բազմազբաղ մասնագիտական գործունեությունը ներդաշնակորեն միահյուսվել է նրա ընտանեկան կյանքի հետ: Ամուսնու՝ անվանի երաժշտագետ, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր, երջանկահիշատակ Գևորգ Գյոդակյանի «թևն ու թիկունքն էր», «պահապան հրեշտակը», շնորհալի զավակների, թոռների պաշտելի մայրը, տատիկը, հայկական շենի հյուրասեր տան տիրուհին:

Ասում են, տանը մեկ լուսատու կլինի (հայոց մեջ սովորաբար նկատի ունեն տան տղամարդուն): Գյոդակյան-Փահլևանյան գերդաստանում լուսատուները երկուսն են:

Անահիտ Բաղդասարյան

Արվեստագիտության թեկնածու,
Երևանի Կոմիտասի անվան պետական
կոնսերվատորիայի դոցենտ

АЛИНА АШОТОВНА ПАХЛЕВАНЯН

Многовековое, традиционное, но и вечно обновляющееся, развивающееся богатейшее народное музыкальное творчество с многочисленными гранями своего бескрайнего поприща является неиссякаемым источником вдохновения, исследования и воодушевления для всех поколений армянских музыковедов. Армянская музыкальная фольклористика известна заветными именами: Комитас, Сп. Меликян, Х. Кушнарян, М. Тумачан, М. Мурадян, Р. Атаян, М. Брутян..., достойным продолжателем неутомимой, энергичной деятельности которых является музыковед-фольклорист Алина Пахлеванян.

Родилась в семье гюмрийцев. Она – дочь больших любителей музыки: отца – талантливого инженера, изобретателя Ашота Пахлеваняна и матери – многоопытного педагога, физика Анжелы Пахлеванян-Акопян. Предки по материнской линии, беженцы из Басена Исторической Армении, основали в начале XIX века село Мец Манташ Артикского района, славящееся живописностью природы, зажиточностью трудолюбивых крестьян, а также любовью к народным песням, пляскам, что всегда привлекало внимание фольклористов.

А. Пахлеванян окончила фортепианное и музыковедческое отделения Ереванской государственной консерватории имени Комитаса. Училась в классах профессоров, признанных деятелей армянской музыки – пианиста Георгия Вардовича Сараджева и музыковеда Маргариты Гавриловны Арутюнян.

С первых же шагов профессиональной деятельности по стечению обстоятельств (или по воле providения?) занялась армянской народной музыкой, думала временно, с целью в дальнейшем, вооружившись опытом, «запасом» сведущего фольклориста, наиболее успешно посвятить себя труднейшей области – музыкальной медиавистике, давнишней мечте. Однако случилось иначе. Она «вошла» в фольклор с детства, «заразившись» им от деда, познавшего «вкус

и запах» народной музыки, носителя и исполнителя традиционной народной песни Басена, любимого ученика М. Екмаляна в Нерсисянской семинарии, манташца Тиграна (Парсама) Акопяна и бабушки, любительницы гюмрийского устного народного творчества – Вардануш Акопян-Кунджулян.

А. Пахлеванян посвятила себя фольклору полностью. Под знаменем фольклора развернулась почти 60-летняя многогранная плодотворная деятельность признанного в республике и вне ее известного, авторитетного музыковеда-фольклориста, которая охватывает все сферы музыкальной фольклористики – собирание народной музыки, нотирование, издание и исследование. Считаем необходимым особо подчеркнуть взаимосвязь, как бы сращение этих сфер в деятельности А. Пахлеванян.

Предметом ее тщательного исследования становятся большей частью ею же обнаруженные, нотированные и изданные фольклорные образцы, что, как известно, является наиболее естественным, результативным, перспективным ходом деятельности каждого музыковеда-фольклориста. В течение многих лет в Ереване, Ленинкане (Гюмри), Эчмиадзинском, Апаранском, Октемберянском, Баграмянском, Разданском, Артикском районах республики А. Пахлеванян записала на магнитофон около 2500 образцов народной музыки, которые представляют самые различные армянские этнографические пояса с их своеобразными музыкальными и языковыми диалектами, песенными и инструментальными жанрами.

Особое значение имеют выполненные ею нотировки. Нотирование народной музыки, как известно, трудная область. Наряду с тонким музыкальным слухом от нотировщика требуется также чувство национального, глубокое и всестороннее знание нотлируемого материала, связанное с его диалектными, жанровыми и другими признаками. Следует отметить, что с целью наиболее точной и подробной фиксации тончайших нюансов звуковысотности армянской народной музыки и целого ряда своеобразных особенностей исполнительской манеры, А. Пахлеванян, наряду с принятыми в музыкальной фольклористике условными знаками, применяет также созданные ею и прошедшие испытание временем особые, дополнитель-

ные знаки, которые распространились и сегодня с успехом применяются армянскими музыковедами-фольклористами. Выполненные ею, опытным, талантливым знатоком скрупулезные нотировки армянских народных песен и инструментальных наигрышей в возможной мере соответствуют звучащему оригиналу, отражая его важнейшие звуковысотные, мелодические, ритмические, ладовые и другие особенности. Они издаются в нотированных сборниках, способствуя сохранению, распространению, пропаганде армянской народной музыки, вовлекаются в научный оборот, развивая музыкально-фольклористическую и, в целом, музыковедческую мысль, вдохновляют композиторов на создание произведений в национальном духе и стиле. Большая часть нотировок А. Пахлеванян уже издана в составленных ею же и иных сборниках, а другая часть еще находится в рукописи. Это – сотни ценных записей, которые хранятся в архиве кафедры армянской музыкальной фольклористики Ереванской государственной консерватории имени Комитаса, ожидающая счастливой возможности издания.

Параллельно с собирательской деятельностью и нотированием А. Пахлеванян с той же энергией и вдохновением занимается подготовкой к печати и изданием сборников народной музыки, помещая в них также и собственноручно собранные и нотированные образцы. Она является главным редактором серии «Армянские народные песни и наигрыши», издаваемой кафедрой армянской музыкальной фольклористики консерватории. Уже вышли в свет 13 томов, готовятся к изданию два новых тома.

Сборники, составленные ею и в соавторстве с коллегами, выделяются четкой систематизацией материала и высоким научным уровнем. Они посвящены народной музыке как различных районов республики, особенно Апаранского, так и исторической Армении – Васпуракана, Муша, Сасуна – регионов, которые являются древнейшей колыбелью и богатейшей сокровищницей армянской народной песни, которая вследствие различных бедствий, войн, геноцида армян, насильственных переселений, будучи оторванной от родившей и питающей ее земли, естественной среды бытования, подвержена безвозвратной утере. В этом смысле особое значение приоб-

ретаат известный не только у нас, но и за рубежом, ставший библиографической редкостью сборник «Родные песни», который в армянской действительности до последнего времени был уникальным, как содержащий материал, записанный от одного информанта – Айрика Мурадяна, уроженца Шатахского района Васпураканской области, истинного носителя родного фольклора, талантливого исполнителя. Сейчас уже готов к изданию новый сборник «Танкагин аванд» («Бесценный завет»), составленный А. Пахлеванян из нотированных ею песен, напетых известным апаранцем – Ишханом Карапетяном, чьи предки были переселенцами из Муша и Алашкерта исторической Армении. Весьма ценен и «Талин» – как сборник, представляющий этнографический регион Муш-Сасун.

Составленные А. Пахлеванян сборники, будучи записаны от информантов родом из Васпуракана, Муша, Сасуна или от их потомков, наряду со ставшими классическими «Акнийскими песнями» Комитаса, «Ванскими песнями» Сп. Меликяна и Г. Гардашяна, этнографическим наследием М. Тумачана, являются наиболее достоверным источником народного музыкального творчества западных армян.

Достоверным источником музыкальной эпики, одной из блестящих страниц музыкального творчества армянского народа, является составленный А. Пахлеванян свод поющих фрагментов эпоса, который стал частью изданного в США исследования, посвященного героическому эпосу «Сасунские богатыри» (в соавторстве с филологом-эпосоведом А. Саакян). Этот свод является ныне наиболее полным изданным музыкальным материалом эпоса. Он содержит записи Комитаса, Сп. Меликяна, А. Кочаряна, В. Самвеляна и многочисленные ранее изданные и не изданные записи самой А. Пахлеванян. В числе этих 20 образцов «Военный клич Мсра Мелика», «Давид на поле боя», «Обращение Давида к дяде», «Жаль тысячу раз» и др., а также восемь вариантов своеобразного пролога «Помилуй», имеющего стержневое значение для всех четырех ветвей эпоса.

Кроме вышеназванного свода в книге впервые опубликованы комитасовские записи поющих фрагментов эпоса «Сасунские богатыри», которые были сделаны от садовника Эчмиадзинского храма

Хапоенц Затика, родом из Мокса Васпураканской области исторической Армении. Этот бесценный материал (13 поющих фрагментов), расшифровав из хранящихся в архиве черновиков Комитаса и переведя с армянской нотописы на европейскую, А. Пахлеванян ввела в научный обиход еще в 1996 году.

Интересна история с эпическим сказом «Карос хач» («Каросский крест»), музыкальное воплощение которого до последнего времени было известно лишь в виде нотной записи небольшого начального фрагмента, сделанного в свое время Комитасом и Сп. Меликяном. Благодаря обнаружению в конце XX века Алиной Пахлеванян магнитофонных записей трех вариантов полного сказа и сделанных с них расшифровок, удалось получить целостные тексты, исследовать их и издать отдельной книгой. Таким образом, этот сказ, являющийся одной из бесценных жемчужин армянской музыки, созданный в раннем средневековье в Васпуракане, впервые в армянской музыкальной фольклористике предстал в своем наиболее целостном виде со всем комплексом музыкально-поэтических компонентов: развернутым прологом, песенными фрагментами, речитацией, декламацией, эпилогом.

С нотировками А. Пахлеванян и в соавторстве с нею вышел в свет сборник «Великая Отечественная война в армянских народных и гусанских песнях», уникальный на всем пространстве бывшего Советского Союза, отражающий чувства и мысли армянского народа о великой войне. Поэтические переводы текстов песен на русский язык выполнены А. Пахлеванян.

Следует добавить, что в процессе издания нотированных сборников армянской народной музыки проявилась одна очень важная грань ее творческой индивидуальности. Она сейчас является известным в нашей фольклористической среде и не имеющим конкурентов переводчиком оригинальных текстов армянских народных песен на русский язык, которая в состоянии наилучшим образом сохранить и отразить в русских поэтических переводах все обаяние, специфический «вкус и цвет» оригинала.

Следует упомянуть также нотированный сборник «Пой, соловей», составленный А. Пахлеванян (Ереван, 2019). Он адресован

юношеству, состоит из песен, содержанием, идейно и мелодически доступных, понятных и соответствующих возрастной психологии и представлениям детей (50 образцов). Они в основном взяты из известных, изданных собраний классиков армянской музыкальной фольклористики Комитаса и его учеников – Сп. Меликяна М. Тумачана, а также из богатого репертуара известного носителя народной песни – Айрика Мурадяна. В сборник включены также варианты ряда любимых и распространенных в быту армян песен, тексты которых адаптированы к возрастным особенностям детей и юношества. В процессе переработки некоторых текстов Пахлеванян воспользовалась известным трудом М. Абега, в котором содержится несколько тысяч народных «хагигов».

Материал сборника представлен в традиционном для армянского народного пения одноголосном виде. Рядом с ним, в качестве приложения, А. Пахлеванян представляет 5 образцов в его же составленном двухголосии, соединив с мелодией песни ее же вариант или сочинив для нее новую подголосочную линию в духе народной песни.

Сборник имеет важное значение прежде всего своей уникальностью: в многочисленном ряду нотированных сборников армянской народной музыки есть совсем немного образцов, адресованных детям. К тому же настоящий сборник дает возможность молодому поколению в условиях современных перемешанных, чуждых влияний «вернуться» к национальным истокам при помощи жемчужин народной музыки, соприкоснуться с посвященной благу отечества деятельностью великих армян, а также при помощи родного музыкального языка освоить многоголосие. Сборник может быть использован как в профессиональных, так и в не профессиональных детских учебных заведениях. Выбором материала и методом его систематизации данный сборник может стать примером для создания других подобных сборников.

Исследование народной музыки – неотъемлемая часть музыкально-фольклористической деятельности А. Пахлеванян. Она обращается к наиболее основополагающим и сравнительно мало освещенным сферам, рассматривая большей частью песни и инстру-

ментальную музыку «предпочтимых» этнографических регионов – Васпуракана, Муша, Сасуна.

Нотированием народной музыки А. Пахлеванян занимается не только на практике. Теории этой важнейшей, первичной, полной проблем области посвящена ее кандидатская диссертация «Принципы нотирования народной музыки на современном этапе развития фольклористики (на примере песен Талинского района)», которая стала у нас первым и сегодня единственным исследованием. В диссертации обобщены сформировавшиеся и разработанные в течение многолетней плодотворной деятельности воззрения, принципы, которые призваны обогащать и процесс, и теорию нотирования народной музыки. А. Пахлеванян обращается также к одному из «краеугольных камней» музыкальной фольклористики – музыкальной диалектологии. Следует отметить, что армянские музыкальные многочисленны и многообразны диалекты ныне еще нуждаются в различных исследованиях, которые чрезвычайно важны, и более, получают особенно злободневное значение в условиях нахождения музыкальных диалектов западных армян перед опасностью искажения, забвения. Исследования А. Пахлеванян касаются непосредственно этого вопроса. Предметом ее рассмотрения являются музыкально-диалектные черты этнографического региона Муш-Сасун. Выявлены и изучены песенные типы, мелодические обороты, ритмические структуры, принципы формообразования, характерные для народной музыки региона, которые одновременно сравнивались со сходными явлениями народной музыки Васпуракана. В результате исследования был обнаружен имеющий специфическое звучание лад, который А. Пахлеванян предлагает называть «таронским».

Исследовательские интересы Пахлеванян обращены также к эпическому музыкальному творчеству армянского народа. Имеется в виду сравнительное изучение музыкально-поэтических текстов вариантов эпического сказа «Карос хач», исследование поющих фрагментов героического эпоса «Сасунские богатыри», определение специфики их мелодического мышления, восприятие их как способ омузыкаленного эпического сказывания, а не песни в жанровом

смысле. Этим и обусловлено известное однообразие поющих фрагментов.

Все свое умение музыковеда-фольклориста, богатый, содержательный опыт А. Пахлеванян щедро, без остатка передает молодежи. Она – одна из самых любимых, известных, авторитетных педагогов консерватории. Терпеливо, с любовью и преданностью своему делу она воспитывает будущих музыковедов-фольклористов: ее специальный класс окончили 40 выпускников, почти все с отличием. Это – представители пахлеваняновской школы, хорошо знающие свое дело, безгранично любящие профессию – собиратели музыкального фольклора, нотировщики, исследователи, которые в состоянии трудиться во всех областях народной, гусанской и ашугской музыки.

В своем труде последних лет «Особенности ритмики армянского музыкального фольклора», который стал учебником для консерватории и музыкального колледжа (Ереван, 2014), Пахлеванян, руководствуясь наблюдениями Комитаса и развивая выдвинутые им положения, представляет и подробно исследует времяизмерительную (квантитативную, основанную на соотношении коротких и длинных слогов) сущность одного из важнейших составляющих армянского народного песенного творчества – ритма. Цель работы – максимально уточнить, обогатить и пополнить знания студентов в области армянской народной музыки. Одновременно следует отметить, что эта работа является одной из наиболее ценных в армянской музыкальной фольклористике за последние годы.

Будущим музыкантам, но на этот раз студентам магистратуры консерватории обращен труд А. Пахлеванян «Современные проблемы армянской музыкальной фольклористики» (Ереван, 2018). Он предусмотрен для одноименного предмета в магистратуре и уже с успехом и результативно применяется на практике. Как пишет автор, «... в пределах данного курса фольклор рассматривается не только с точки зрения эстетики как вид народного искусства, но также и как социальное явление которое требует всестороннего изучения в тесной связи с целым рядом гуманитарных наук, таких как этнография, устное словесное творчество, диалектология, история,

география, психология и др.» (стр. 5-6). Именно этой цели служит указанный труд, который является плодом многолетних наблюдений, размышлений многоопытного, искусного, видного музыковеда-фольклориста и несомненно стимулирует дальнейшее развитие армянской музыкальной фольклористики.

Говоря об учебно-методической деятельности Пахлеванян, прибавим также, что она в соавторстве с профессором Ереванского Педагогического университета Юрием Юзбашяном создала предназначенные для преподавания предмета «Музыка» в общеобразовательной школе учебники и методические пособия для учителей.

В течение 26 лет А. Пахлеванян руководила кафедрой армянской музыкальной фольклористики консерватории, которая в действительности, своей многогранной деятельностью (здесь преподаются и изучаются все ветви армянской традиционной музыки – народная, гусанская, ашугская, средневековая духовная и светская) является учебным и научным центром музыкальной арменистики. Кафедру Пахлеванян «унаследовала», по ее же образному определению, как «богатый, обустроенный дом», от профессора Маргариты Арамовны Брутян, многолетнего руководителя Кабинета народного музыкального творчества, основанного по ее же инициативе в честь 100-летия со дня рождения Комитаса в 1969 году, на базе которого в 1988 году была учреждена Кафедра музыкальной фольклористики консерватории, первым руководителем которой стала именно она – М. А. Брутян. Пахлеванян унаследовала кафедру и свято сохранила основанные здесь и в течение лет устоявшиеся профессиональные традиции, а также высокие этические критерии. Под руководством А. Пахлеванян почти три десятилетия трудился и сейчас продолжает успешно трудиться известный своей неотступной, непоколебимой принципиальностью, преданный народной музыке дружный коллектив «безумцев» (по определению М. Брутян), старшие и младшие члены которого являются опытными педагогами, известными учеными как в республике, так и за рубежом.

Интенсивная профессиональная деятельность А. Пахлеванян всегда гармонично переплеталась с ее семейной жизнью. Она всегда

была «надежным тылом», «ангелом-хранителем» для своего супруга – видного музыковеда, доктора искусствоведения, профессора, незабвенного Георгия Шмавоновича Геодакяна, любимой матерью, бабушкой талантливых детей и внуков, хлебосольной хозяйкой армянского очага.

Говорят, в доме бывает один светоч (среди армян обычно имеют в виду мужчину). В семье Геодакян-Пахлеванян их двое.

Анаит Багдасарян

кандидат искусствоведения, доцент
Ереванской государственной
консерватории имени Комитаса

ԱԼԻՆԱ ԱՇՈՏԻ ՓԱՀԼԵՎԱՆՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՌՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐԸ

1936 թ. հոկտեմբերի 18-ին ծնվել է Երևանում մանկավարժների ընտանիքում: Հայրը՝ Աշոտ Արշակի Փահլևանյանը, ինժեներ-էներգետիկ, Երևանի Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի (այժմ՝ Ճարտարագիտական համալսարան) դասախոս, մայրը՝ Անժելա Տիգրանի Հակոբյան-Փահլևանյանը, հանրակրթական դպրոցի ֆիզիկայի դասատու:

1955 թ. արժաթե մեդալով ավարտել է Երևանի Պ. Ի. Չայկովսկու անվան 11-ամյա միջնակարգ երաժշտական դպրոցը (Գ. Վ. Սարաջևի դաշնամուրային դասարան):

1960 թ. ավարտել է Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի դաշնամուրային բաժինը (պրոֆ. Գ. Վ. Սարաջևի դասարան):

1961 թ. գերազանցությամբ ավարտել է Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի երաժշտագիտական բաժինը (պրոֆ. Մ. Գ. Հարությունյանի դասարան): Եղել է անվանական կրթաթոշակառու:

1964-1967 թթ. սովորել է ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի ասպիրանտուրայում (գիտական ղեկավար՝ արվ. դոկտ. պրոֆ, Ն. Կ. Թահմիզյան):

1959-1964 թթ. Երևանի Սայաթ-Նովայի անվան երաժշտական դպրոցի դաշնամուրի դասատու:

1968-1979 թթ. ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող:

1971-1986 թթ. Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայի դասախոս: 1987-1996 թթ. դոցենտ:

1989 թ. շնորհվել է արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճան (ատենախոսությունը՝ «Ժողովրդական երաժշտության նոտագրման սկզբունքները երաժշտական ֆոլկլորագիտության զարգացման արդի փուլում /Թալինի շրջանի երգերի օրինակով/»):

1992-2019 թթ. Կոմիտասի անվան Կոնսերվատորիայի հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության ամբիոնի վարիչ:

1996 թվականից պրոֆեսոր:

2002 թ. Հայաստանի Հումանիզմի պրոբլեմների ակադեմիայի թղթակից անդամ:

2008 թ. ՀՀ Արվեստի վաստակավոր գործիչ:

1972-74 թթ. Հայաստանի Երգի-պարի պետական անսամբլի ֆոլկլորային խորհրդատու:

1976 թվականից ՍՍՀՄ, այնուհետև Հայաստանի կոմպոզիտորների միության անդամ:

1979-1994 թթ. Հայաստանի Մշակույթի նախարարության ժողովրդական ստեղծագործության և ակումբային հաստատությունների վարչության երկացանկային-խմբագրական կոլեգիայի երաժշտական սեկցիայի նախագահ:

1998 թվականից «Երաժշտական Հայաստան» ամսագրի հրատարակչական խորհրդի անդամ:

1981-1985 թթ. Հայաստանի Հեռուստառադիոյի Հայ երգի կամերային երգչախմբի ֆոլկլորային խորհրդատու:

1984 թվականից Երևանի Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ժողովրդական երգի և պարի ամենամյա փառատոնի կազմկոմիտեի անդամ, այնուհետև ժյուրիի նախագահ:

1999-2001 թթ. Հայաստանի Ազգային ռադիոյի երաժշտական բաժնի գեղարվեստական խորհրդի անդամ:

2007-2016 թթ. ՀՀ Մշակույթի նախարարության հրատարակչական խորհրդի անդամ:

2015 թվականից Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ:

2017 թվականին արժանացել է «Նաիրի» համահայկական երաժշտական փառատոնի հատուկ մրցանակի:

2019 թվականից Ալ. Սպենդիարյանի անվան Տուն-թանգարանի գիտական խորհրդի անդամ:

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АЛИНЫ АШОТОВНЫ ПАХЛЕВАНЯН

1936 г. 18-го октября родилась в Ереване в семье педагогов. Отец Ашот Аршакович Пахлеванян – инженер-энергетик, преподаватель Ереванского Политехнического института (ныне Инженерный университет), мать Анжела Тиграновна Акопян-Пахлеванян – преподаватель физики в общеобразовательной школе.

1955 г. – с серебряной медалью окончила Ереванскую музыкальную 11-летнюю школу имени П.И.Чайковского (фортепианный класс Г.В.Сараджева).

1960 г. – окончила фортепианное отделение Ереванской государственной консерватории имени Комитаса (класс проф. Г.В.Сараджева).

1961 г. – «с отличием» окончила музыковедческое отделение Ереванской государственной консерватории имени Комитаса (класс проф. М.Г.Арутюнян). Все годы учебы была именной стипендиаткой.

1964-1967 г.г. аспирантка Института искусств НАН РА (научный руководитель – доктор искусствоведения, проф. Н.К.Тагмизян).

1959-1964 г.г. преподаватель фортепиано в Ереванской музыкальной школе им. Саят-Новы.

1968-1979 г.г. младший научный сотрудник Института искусств НАН РА.

1971-1986 г.г. преподаватель Ереванской консерватории. С 1987-1993 г.г. – доцент.

1989 г. присуждена ученая степень кандидата искусствоведения (диссертация: «Принципы нотирования народной музыки на современном этапе развития музыкальной фольклористики /на примере песен Талинского района/»).

1992-2019 г.г. заведующая кафедрой армянской музыкальной фольклористики Ереванской консерватории.

С 1996 г. – профессор.

2002 г. член корреспондент Академии проблем гуманизма.

2008 г. удостоена почетного звания «Заслуженный деятель искусств Армении».

1972-1974 г.г. фольклорный консультант Государственного Ансамбля песни и пляски Армении.

С 1976 г. член Союза композиторов Армении.

1979-1994 г.г. председатель музыкальной секции репертуарно-редакционной коллегии Управления народного творчества и клубных учреждений Министерства культуры Армении.

С 1998 г. член редакционной коллегии журнала «Еражштакан Айастан» («Музыкальная Армения»).

1981-1985 г.г. фольклорный консультант Камерного хора армянской песни Гостелерадио Армении.

С 1984 г. член оргкомитета ежегодного Фестиваля народной песни и танца Ереванского Политехнического института, затем председатель жюри.

1999-2001 г.г. член художественного совета музыкального отдела Национального радио Армении.

2007-2016 г.г. член издательского совета Министерства культуры РА.

С 2015 г. член ученого совета Музея-Института Комитаса.

2017 г. удостоена специального приза Общеармянского музыкального фестиваля «Наири».

С 2019 г. член ученого совета Дома-музея имени Ал.Спендиаряна.

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐ, ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ МОНОГРАФИИ, СБОРНИКИ, УЧЕБНИКИ

1. «Հայրենի երգեր», Հայկական ժողովրդական երգեր և պարեղանակներ Հայրիկ Մուրադյանի ձայնից: Երևան, «Սովետական գրող», 1980, 11,3 տպ.մ.:

«Родные песни», Армянские народные песни и танцевальные мелодии с голоса Айрика Мурадяна.

2. «Թալին», Հայկական ժողովրդական երգեր և նվագներ: Կազմող համահեղինակ՝ Ա. Սահակյան: Երևան, «Սովետական գրող», 1984, 13,5 տպ.մ.:

«Талин», Армянские народные песни и наигрыши. Соавтор-составитель А. Саакян.

3. «Ժողովրդական երաժշտության նոտագրման սկզբունքները ֆոլկլորագիտության զարգացման արդի փուլում (Թալինի շրջանի երգերի օրինակով)»: Թեկնածուական ատենախոսություն, ձեռագիր, ռուսերեն, 199 էջ: Սեղմագիր, Թբիլիսի, 1989:

«Принципы нотирования народной музыки на современном этапе развития музыкальной фольклористики /на примере песен Талинского района/»». Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения, рукопись.

4. «Հայրենական Մեծ պատերազմը հայ ժողովրդական և գուսանական երգերում»: Նոտագրում, կազմում, բանաստեղծական և օժանդակ տեքստերի ռուսերեն թարգմանություն: Կազմող համահեղինակ՝ Մ. Բրուտյան: Երևան, «Առեթեսում-Անի», 1995, 174 էջ:

«Великая Отечественная война в армянских народных и гусанских песнях». Нотирование, составление, русский перевод поэтических и вспомогательных текстов.

Соавтор-составитель М.Брутян.

5. Արուսեակ Սահակեան, Ալինա Փահլեանեան, «Սասնա ծռեր» դիցազնավեպ, առասպելական ընդերք, վիպական կառոյց, վիպասանական եղանակ: Էպոսի երգվող հատվածների նոտագրումները, վերլուծական հոդվածները՝ Ալինա Փահլեանեա-

նի: ԱՄՆ, Կալիֆորնիա, Փասատենա «Դրազարկ», 1996, 7 տպ.մ.:

Арусяк Саакян, Алина Пахлеваян, Эпос «Сасунские богатыри»: мифические недра, эпическая структура, способ сказывания. Нотирование поющих фрагментов эпоса, аналитические статьи – Алины Пахлеваян. США, Калифорния, Пасадена, «Дразарк».

6. «Երաժշտության այբուբեն», դասագիրք հանրակրթական դպրոցի 2-րդ դասարանի համար: Համահեղինակներ՝ Յու. Յուզբաշյան և Ն. Սադոյան: Երևան, «Մակմիլլան-Արմենիա», 2001, 7 տպ.մ.:

«Азбука музыки», учебник для 2-го класса общеобразовательной школы. Соавторы Ю. Юзбашян и Н. Садоян.

7. «Երաժշտություն», հանրակրթական դպրոցի 3-րդ դասարանի դասագիրք: Համահեղինակ՝ Յու. Յուզբաշյան: Երևան, «Մակմիլլան-Արմենիա», 2001, 7 տպ.մ.:

«Музыка», учебник для 3-го класса общеобразовательной школы. Соавтор Ю. Юзбашян.

8. «Երաժշտություն», հանրակրթական դպրոցի 4-րդ դասարանի դասագիրք: Համահեղինակներ՝ Յու. Յուզբաշյան և Ա. Լուսինյան: Երևան, «Մակմիլլան-Արմենիա», 2001, 8 տպ.մ.:

«Музыка», учебник для 4-го класса общеобразовательной школы. Соавторы Ю. Юзбашян и А. Лусинян.

9. Երաժշտությունը առաջինից չորրորդ դասարաններում: Ուսուցչի մեթոդական ձեռնարկ: Համահեղինակ՝ Յու. Յուզբաշյան: Երևան, «Մակմիլլան-Արմենիա», 2001, 20 տպ.մ.:

Музыка в школе с первого по четвертый классы. Методическое пособие для учителя. Соавтор Ю. Юзбашян.

10. Արինա Փաիլանյան, «Կարոս խաչ» վիպական արքի նորահայտ պատումները: Ուսումնասիրություն և վիպական արքի երաժշտա-բանաստեղծական առաջին ամբողջական գրառումները: Երևան, «Ամրոց գրուպ», 2004, 72 էջ:

Алина Пахлеваян, Новые записи эпического сказа «Каросский крест». Исследование и первые целостные музыкально-поэтические записи эпического сказа.

11. Алина Пахлеваян, Вопросы армянской музыкальной фольклористики. Ереван, Издательство ЕГК, 2005, 188 стр.

Ալինա Փահլևանյան, Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության խնդիրներ: Ուսումնասիրություն:

12. «Հայրենի երգեր», Հայրիկ Մուրադյանի ծայնից վերծանեց, կազմեց և խմբագրեց Ալինա Փահլևանյանը: Նոր, լրացված հրատարակություն: Երևան, «Նոր գիրք» հրատ., 2007, 22 տպ.մ.: :

«Родные песни», с голоса Айрика Мурадяна нотировала, составила и отредактировала сборник Алина Пахлеванян. Новое, дополненное издание.

13. «Երաժշտության այրուրեն»: Դասագիրք 12-ամյա հանրակրթական դպրոցի 2-րդ դասարանի համար: Համահեղինակ՝ Յու. Յուզբաշյան: Երևան, «Չանգակ-97» հրատ., 2008, 96 էջ:

«Азбука музыки». Учебник для 2-го класса 12-летней общеобразовательной школы. Соавтор Ю. Юзбашян.

14. «Երաժշտություն»: Դասագիրք 12-ամյա հանրակրթական դպրոցի 3-րդ դասարանի համար: Համահեղինակ՝ Յու. Յուզբաշյան: Երևան, «Չանգակ-97» հրատ., 2008, 96 էջ:

«Музыка». Учебник для 3-го класса 12-летней общеобразовательной школы. Соавтор Ю. Юзбашян.

15. Երաժշտությունը առաջինից չորրորդ դասարաններում: Ուսուցչի մեթոդական ձեռնարկ: Համահեղինակ՝ Յու. Յուզբաշյան: Երևան, «Չանգակ-97» հրատ., 2008, 10 տպ.մ.:

Музыка в школе с первого по четвертый классы. Методическое пособие для учителя. Соавтор Ю. Юзбашян.

16. «Երաժշտություն»: Դասագիրք 12-ամյա հանրակրթական դպրոցի 4-րդ դասարանի համար: Համահեղինակներ՝ Յու. Յուզբաշյան և Ա. Լուսինյան: Երևան, «Չանգակ-97», 2008, 96 էջ:

«Музыка». Учебник для 4-го класса 12-летней общеобразовательной школы. Соавторы Ю. Юзбашян и А. Лусинян.

17. Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ: Ապարան, 1 պրակ: Կազմում, խմբագրում, Նախաբան, ծանոթագրություններ, բառարան: Երևան, «Կոմիտաս» հրատ., 2009, 148 էջ:

Армянские народные песни и наигрыши. Апаран, том 1. Составление, редактурa, предисловие, примечания, словарь диалектных слов.

18. «Երաժշտություն»: Դասագիրք 12-ամյա հանրակրթական դպրոցի 5-րդ դասարանի համար: Համահեղինակ՝ Յու. Յուզբաշյան: Երևան, «Չանգակ-97» հրատ., 2010, 96 էջ:

«Музыка». Учебник для 5-го класса 12-летней общеобразовательной школы. Соавтор Ю. Юзбашян.

19. Էդգար Հովհաննիսյան, Խմբերգեր. Հայ ժողովրդական երգերի մշակումներ: Կազմող-խմբագիր, երգերի տեքստերի ռուսերեն թարգմանությունների հեղինակ՝ Ալինա Փահլևանյան: Երևան, «Ամրոց գրուպ», 2012, 30 տպ.մ.:

Эдгар Оганесян, Хоры. Обработки армянских народных песен. Редактор-составитель, автор русских переводов текстов песен Алина Пахлеванян.

20. «Երաժշտություն»: Դասագիրք հանրակրթական դպրոցի 6-րդ դասարանի համար: Համահեղինակ՝ Յու. Յուզբաշյան: Երևան, «Զանգակ-97», 2012, 64 էջ:

«Музыка». Учебник для 6-го класса общеобразовательной школы. Соавтор Ю. Юзбашян.

21. Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ: Թալին, VII պրակ: Վերծանում, կազմում, խմբագրում, գիտական ապարատի ստեղծում: Երկրորդ, բարեփոխված հրատարակություն: Համահեղինակ՝ րանագետ Ա. Սահակյան: Երևան, «Կոմիտաս» հրատ., 2012, 25 տպ.մ.:

Армянские народные песни и наигрыши. Талин, том VII. Нотирование, составление, редакция, создание научного аппарата. Второе, переработанное издание. Соавтор - филолог А. Саакян.

22. «Երաժշտություն»: Դասագիրք հանրակրթական դպրոցի 7-րդ դասարանի համար: Համահեղինակ՝ Յու. Յուզբաշյան: Երևան, «Զանգակ-97», 2013:

«Музыка». Учебник для 7-го класса общеобразовательной школы. Соавтор Ю. Юзбашян.

23. Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ: Ապարան-1948, գիրք 1-ին, VIII պրակ: Վերծանում, կազմում, խմբագրում, գիտական ապարատի ստեղծում: Երևան, «Ամրոց գրուպ», 2013, 30 տպ.մ.:

Армянские народные песни и наигрыши. Апаран-1948, книга 1-ая, том VIII. Нотирование, составление, редакция, создание научного аппарата.

24. Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ: Ապարան-1948, գիրք 2-րդ, պրակ X. Վերծանում, կազմում, խմբագրում, գիտա-

կան ապարատի ստեղծում: Երևան, «Ամրոց գրուպ», 2014, 25 տպ.մ.:

Армянские народные песни и наигрыши. Апаран-1948, книга 2-ая, том X. Нотирование, составление, редакция, создание научного аппарата.

25. Ալինա Փահլևանյան, Հայ երաժշտական ֆոլկլորի դիմելկայի առանձնահատկությունները: Դասագիրք կոնսերվատորիայի և երաժշտական քոլեջի համար: Երևան, «Ամրոց գրուպ», 2014, 2,5 տպ.մ.:

Алина Пахлеваян, Особенности ритмики армянского музыкального фольклора. Учебник для консерватории и музыкального колледжа.

26. Ալինա Փահլևանյան, Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության արդի խնդիրները: Դասագիրք կոնսերվատորիայի մագիստրատուրայի համար: Երևան, «Ամրոց գրուպ», 2018, 176 էջ:

Алина Пахлеваян, Современные проблемы армянской музыкальной фольклористики. Учебник для магистратуры консерватории.

27. «Հայրենի երգեր». Հայրիկ Մուրադյանի ծայնից վերծանեց, կազմեց և խմբագրեց Ալինա Փահլևանյանը: Երրորդ հրատարակություն: Երևան, «Էդիթ Պրինտ» հրատ., 2018:

«Родные песни». С голоса Айрика Мурадяна нотировала, составила и отредактировала сборник Алина Пахлеваян. Третье издание.

28. «Երգե՛, բլրուս» հայկական ժողովրդական մանկական երգեր: Կազմող-խմբագիր՝ Ա. Փահլևանյան: Երևան, «Ամրոց գրուպ», 2019, 64 էջ:

«Пой, соловей», армянские народные детские песни. Редактор-составитель А. Пахлеваян.

29. «Թանկագին ավանդ» Իշխան Կարապետյանի ծայնից նուագրեց և կազմեց Ա. Փահլևանյանը: Հանձնված է տպագրության 2020 թ., «Ամրոց Գրուպ» հրատ.:

«Бесценный завет» с голоса Ишхана Карапетяна записала А. Пахлеваян. Сборник сдан в печать в 2020 г..

ՈՒՍՈՒՄՆԱՄԵԹՈՂԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРОГРАММЫ

1. «Հայկական ժողովրդական երաժշտության նմուշների վերծանություն» դասընթացի պետական ծրագիր Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի 051000 և 050900 մասնագիտությունների համար: Երևան, ՀԽՍՀ ժողովրդական կրթության մինիստրության հանրապետական ուսումնամեթոդական կարիներտի տպարան, 1989, 0,3 տպ.մ.:

«Расшифровка образцов армянской народной музыки», государственная программа курса Ереванской государственной консерватории имени Комитаса для специальностей 051000 и 050900.

2. «Ֆոլկլոր» դասընթացի պետական ծրագիր Կոնսերվատորիայի 050601, 050602, 050603, 050701 մասնագիտությունների համար: Երևան, ՀԽՍՀ ժողովրդական կրթության մինիստրության հանրապետական ուսումնամեթոդական կարիներտի տպարան, 1989, 1,25 տպ.մ.:

«Фольклор», государственная программа курса Ереванской государственной консерватории имени Комитаса для специальностей 050601, 050602, 050603, 050701.

3. Հանրակրթական դպրոցի «Երաժշտություն» առարկայի հայեցակարգ և ծրագրեր: Համահեղինակ՝ Յու. Յուզբաշյան: Գիտության և կրթության նախարարություն, Կրթության բարեփոխման կենտրոն: Երևան, 2001, 1,75 հեղ. մ.:

Концепция и программы предмета «Музыка» общеобразовательной школы. Соавтор Ю. Юзбашян. Министерство науки и образования, Центр реформирования образования.

4. «Հայ ժողովրդական երաժշտական ստեղծագործություն» դասընթացի պետական ծրագիր Կոնսերվատորիայի բակալավրիատի համար 070100 «Երաժշտական արվեստ» մասնագիտացման գծով: 2010, Էլեկտր. տարբ.:

«Армянское народное музыкальное творчество», государственная

ная программа курса для бакалавриата консерватории по специализации 070100 «Музыкальное искусство».

5. «Ֆոլկլորագիտություն» մասնագիտական առարկայի գծով անհատական պարապմունքների պետական ծրագիր կոնսերվատորիայի բակալավրիատի համար: 2010, էլ. տարր.:

«Фольклористика», государственная программа специального индивидуального курса для бакалавриата консерватории.

6. «Ֆոլկլոր» դասընթացի պետական ծրագիր կոնսերվատորիայի բակալավրիատի համար 070100 «Երաժշտական արվեստ» մասնագիտացման գծով: 2010, էլ. տարր.:

«Фольклор», государственная программа курса для бакалавриата консерватории по специализации 070100 «Музыкальное искусство».

7. «Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության արդի խնդիրները» դասընթացի պետական ծրագիր կոնսերվատորիայի մագիստրատուրայի համար: 2011, էլ. տարր.:

«Современные проблемы армянской музыкальной фольклористики», государственная программа курса для магистратуры консерватории.

8. «Հայ ժողովրդական երաժշտական ստեղծագործություն» դասընթացի պետական ծրագիր կոնսերվատորիայի բակալավրիատի համար: Երաժշտագիտական, կոմպոզիտորական, խմբավարական, ժողովրդական նվագարանների բաժինների համար: 2017, էլ.տ.:

«Армянское народное музыкальное творчество», государственная программа курса для бакалавриата консерватории. Для музыковедческого, композиторского, хормейстерского отделений и отделения народных инструментов.

9. «Հայկական ժողովրդական երաժշտության նմուշների վերծանություն» անհատական դասընթացի պետական ծրագիր կոնսերվատորիայի բակալավրիատի համար: 2017, էլ.տ.:

«Расшифровка образцов армянской народной музыки», государственная программа индивидуального курса для бакалавриата консерватории.

10. «Ֆոլկլոր» դասընթացի պետական ծրագիր կոնսերվատորիայի բակալավրիատի համար: 2017, էլ.տ.:

«Фольклор», государственная программа курса для бакалавриата консерватории.

11. «Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության արդի խնդիրները» դասընթացի պետական ծրագիր կոնսերվատորիայի մագիստրատուրայի համար: 2017, էլ. տարբ.::

«Современные проблемы армянской музыкальной фольклористики», государственная программа курса для магистратуры консерватории.

12. «Ֆոլկլորագիտություն» մասնագիտական առարկայի գծով անհատական պարապմունքների պետական ծրագիր կոնսերվատորիայի բակալավրիատի համար: 2017, էլ. տարբ.::

«Фольклористика», государственная программа специального индивидуального курса для бакалавриата консерватории.

13. «Ֆոլկլորագիտություն» մասնագիտական առարկայի գծով անհատական պարապմունքների պետական ծրագիր կոնսերվատորիայի մագիստրատուրայի համար: 2017, էլ. տարբ.::

«Фольклористика», государственная программа специального индивидуального курса для магистратуры консерватории.

ՀՈՂԱԾՆԵՐ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ СТАТЬИ В ЭНЦИКЛОПЕДИЯХ

1. Մելիքյան (Մելիքով) Բալա Գրիգորի, Հայկական Սովետական հանրագիտարան: Երևան, 1981, հատ. 7, էջ 388:

Меликян (Меликов) Бала Григорьевич. Армянская Советская энциклопедия. Ереван, 1981, том 7, с.388.

2. Մելիքյան Հրաչյա Սպիրիդոնի, նույն տեղում, էջ 389:

Меликян Грачья Спиридонович, там же, с. 389.

3. Միրզայան Միքայել Հովհաննեսի, նույն տեղում, էջ 617:

Мирзаян Микаел Ованнесович, там же, с. 617.

4. Մկրտչյան Շողիկ Հովնանի, նույն տեղում, էջ 644:

Мкртычян Шохик Овнановна, там же, с.644.

5. Մուրադյան Հայրիկ Մանուկի, Հայկական համառոտ հանրագիտարան: Երևան, 1999, հատ. 3, էջ 807:

Мурадян Айрик Манукович, Армянская краткая энциклопедия. Ереван, 1999, том 3, с.807.

6. Armenian Traditional musics. The New Grove Dictionary of Music and Musicians. London, 2000, 4800 words.

7. Gasparian Djivan. Նույն տեղում:

8. Seiranian Sogomon.

9. Hambarcumian Ofelia.

10. Oganezashvili Sasha.

11. Atabekian Angela.

ՀՈՂՎԱԾՆԵՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐՈՒՄ СТАТЬИ В СБОРНИКАХ

1. Моделирование орнаментальных мелодий. В Сборнике материалов I Всесоюзного семинара по машинным аспектам алгоритмического формализованного анализа музыкальных текстов. Издательство АН Арм. ССР. Ереван, 1977, с. 237.

Օղնամենտալ մեղեդիների մոդելավորում: Երաժշտական տեքստերի ալգորիթմիկ ֆորմալիզացված վերլուծության մեքենայական եղանակներին նվիրված I Համամիութենական սեմինարի նյութերի ժողովածուում: ՀԽՍՀ ԳԱ հրատ.:

2. О роли народного творчества в музыкальной культуре Советской Армении. В сб.: Музыкальная культура Армянской ССР. М., «Музыка», 1985, с. 367-395.

Ժողովրդական ստեղծագործության դերը Խորհրդային Հայաստանի երաժշտական մշակույթում: «Հայկական ԽՍՀ երաժշտական մշակույթը» ժողովածուում:

3. Սպիրիդոն Մելիքյանի ազգագրական ժառանգությունը: Անցյալի գեղարվեստական ժառանգության ժամանակակից ընկալումն ու օգտագործումը (Գիտական աշխատությունների միջբուհական թեմատիկ ժողովածու): Երևան, 1987, 13 էջ:

Этнографическое наследие Спиридона Меликяна. Современное восприятие и использование художественного наследия прошлого (Межвузовский тематический сборник научных трудов).

4. Современные принципы нотирования и возможность реставрации песенного типа (на примере «Горани»). В сб.: Традиции и современность: Вопросы армянской музыки. Книга вторая, Ереван, Изд. «Гитутюн» НАН РА, 1996, 18 стр.

Նոտագրման ժամանակակից սկզբունքները և երգային տիպի վերականգնման հնարավորությունը («Գորանի» պարերգի օրինակով): «Ավանդույթներ և արդիականություն. Հայ երաժշտության խնդիրներ» ժողովածուում, Գիրք 2:

5. Զիվանին երաժիշտ-երգաստեղծ: «Զիվանի-150» ժողովածուում: Երևան, Հայկական հանրագիտարանի գլխավոր խմբագրություն, 1996, 5 էջ:

Дживани – музыкант-песнетворец. В сб.: «Дживани-150». Ереван, Главное издательство Армянской энциклопедии.

6. Արամ Խաչատրյանի հիմնը և նրա ելևէջային ակունքները: «Արամ Խաչատրյանը և XX դարի երաժշտությունը» ժողովածուում: Երևան, «Արճեշ», 2004, էջ 78-83:

Гимн Арама Хачатуряна и его интонационные истоки. В сб.: «Арам Хачатурян и музыка XX века».

7. Դուդուկի վերափոխումները XX դարում: Վ. Սանթրյանի «Դուդուկի կանչը ըստ Մինասովի» գրքում: Երևան, 2014, էջ 130-140:

Реконструкции дудука в XX веке. В книге В. Сантрына «Зов дудука по Минасову».

8. Կոմիտասը և հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության հիմնախնդիրները: «Կոմիտասը և միջնադարյան երաժշտական մշակույթը» Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի տարեգրքում: Երևան, Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի հրատ., 2016, էջ 129-140:

Комитас и основные проблемы армянской музыкальной фольклористики. В ежегоднике Музея-института Комитаса «Комитас и средневековое музыкальное искусство».

9. Բազմաձայնությունը Կոմիտասի խմբերգերում (ռուս. լ.): «Կոմիտասը և ավանդական երաժշտական մշակույթը» Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի տարեգրքում, հատոր Բ: Երևան, 2017, էջ 85-94:

Полифония в хорах Комитаса. В ежегоднике Музея-института Комитаса «Комитас и традиционная музыкальная культура», книга вторая.

10. Վիպական արվեստը և վիպական երգեցողությունը հայ ժողովրդի ավանդական մշակույթում (ռուս. լ.): Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի տարեգրքում, հատոր Գ: Երևան, 2018, էջ 108-127:

Эпика и эпическое пение в традиционной культуре армянского народа. В ежегоднике Музея-института Комитаса, книга третья.

11. Հայ ժողովրդական վիպերգ «Վու՛յ, Ալեքսան»: Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի տարեգրքում, հատոր Դ: Երևան, 2019, էջ 102-113:

Армянская народная эпическая песня «Ох, Алексан». В ежегоднике Музея-института Комитаса, книга четвертая.

12. Komitas and the Problems of Armenian Music Folkloristics (Կոմիտասը և հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության խնդիրները): Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի տարեգրքում, հատոր Ե: Երևան, 2020:

Комитас и проблемы армянской музыкальной фольклористики (на англ. яз.). В ежегоднике Музея-института Комитаса, книга пятая.

13. Կոմիտասի հետքերով... (Սպ. Մելիքյանի անձը և գործը): Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի տարեգրքում, հատոր Զ: Երևան, 2021:

По следам Комитаса...(Личность и деятельность Сп. Меликяна). В ежегоднике Музея-института Комитаса, книга шестая.

ՀՈՂԱԾՆԵՐ ԱՄՍԱԳՐԵՐՈՒՄ СТАТЬИ В ЖУРНАЛАХ

1. Студенческий камерный... (О камерном оркестре Ереванского Политехнического института). М., «Советская музыка», 1967, N 9.

Ուսանողական կամերայինը... (Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի կամերային նվագախմբի մասին): Մոսկվա, «Սովետսկայա մուզիկա»:

2. О новом сборнике «Курдские народные песни и инструментальные мелодии». М., «Советская музыка», 1974, N 9.

«Քրդական ժողովրդական երգեր և գործիքային մեղեդիներ» նոր ժողովածուի մասին: Մ., «Սովետսկայա մուզիկա»:

3. Признание (Об армянских женщинах-лауреатах Всесоюзных и Международных конкурсов). Ереван, «Армения сегодня», N 1 (29), 1975.

Հանաչում (Համամիութենական և Միջազգային մրցույթների հայ կին-դափնեկիրների մասին):

4. Միջազգային մրցույթների դափնեկիրները (Հայաստանի կին կատարողների դիմանկարներ): Երևան, «Սովետական Հայաստան», 1975, N 12:

Лауреаты Международных конкурсов (Портреты женщин-исполнительниц Армении).

5. Принципы нотирования армянских народных песен. «Вестник общественных наук» АН Армении, 1976, N 8.

Հայ ժողովրդական երգերի նոտագրման սկզբունքները: Հայաստանի ԳԱ «Տեղեկագիր հասարակական գիտությունների»:

6. Моделирование орнаментальных мелодий. Варшава, Изд. «Музыка» АН Польши, 1977, N 1.

Օրնամենտալ մեղեդիների մոդելավորում:

7. Մեծ, ուրախալի հաջողություն (Գերմանական Դեմոկրատական հանրապետության երաժշտական մշակույթի օրերի մեկ համերգի մասին): Երևան, «Սովետական արվեստ», 1977, N1:

Большой, радостный успех (Об одном концерте Дней музыкальной культуры Германской Демократической республики).

8. Հայ ժողովրդական երգային և պարային արվեստն այսօր: Երևան, «Սովետական արվեստ», 1980, N8:

Армянское народное песенное и танцевальное искусство сегодня.

9. Ժողովրդին վերադարձնել իր իսկ ստեղծածը (ԵրՊԻ ֆոլկլորային փառատոնի մասին): Երևան, «Կուլտուր-լուսավորական աշխատանք», 1985, N6:

Возвратить народу им же созданное (О фольклорном фестивале Ереванского Политехнического института).

10. Օրակարգում հանրամատչելի երաժշտություն: Երևան, «Սովետական արվեստ», 1986, N3:

На повестке дня популярная музыка.

11. «Ֆոլկլորային էջեր». Ժողովրդական երգեր նոտային և բանաստեղծական տեքստերով: Համահեղինակ՝ բանասեր Արտակ Վարդանյան: «Հայաստանի աշխատավորուհի», Երևան, 1983, NN 8, 9, 12, 1984, NN 1, 2, 4, 5, 8, 10, 1985, , NN 2, 3, 10, 12:

«Фольклорные страницы»: Народные песни с нотными и поэтическими текстами. Соавтор – филолог Артак Варданян. «Ай-стани ашхатаворуи» («Работница Армении»).

12. Ֆոլկլորը և գեղարվեստական ինքնագործունեությունը: Երևան, «Կուլտուր-լուսավորական աշխատանք», 1988, N 2:

Фольклор и художественная самодеятельность.

13. Камерный хор армянской песни Гостелерадио Армении.

Հայաստանի Ռադիոհեռուստատեսության Պետական կոմիտեի Հայ երգի կամերային երգչախումբը:

14. Ժողովրդական երաժշտական բանահյուսության ժանրերը: ԱՄՆ, Լոս Անջելես, «Վարագ» Համալսարանական հայրենակցական միության պարբերական, 1997, պրակ 4:

Жанры армянского устного народного музыкального творчества. США, Лос Анжелес, периодическое издание Общеваспураканского союза соотечественников «Вараг».

15. Կոմիտաս (անգլ.): The Komitas CD, Երևան, «Երաժշտական Հայաստան», 2001, N 1 (4):

Комитас (на англ. яз.) в журнале «Музыкальная Армения» (Ереван).

16. Армянская музыка переживает великие дни (К 100-летию А. Хачатуряна). Москва, «Музыкальная академия», 2003, N 3.

Հայ երաժշտությունն ապրում է մեծ օրեր (Նվիրված Ա. Խաչատրյանի ծննդյան 100-ամյակին):

17. Ա. Խաչատրյանի սփյուռքահայ բարեկամ՝ Անթառամ Ահարոնյանը: Երևան, «Երաժշտական Հայաստան», 2003, N 3-4:

Зарубежный друг А. Хачатуряна из аргентинской армянской диаспоры – Антарам Агаронян.

18. Ն. Թահմիզյանի «Սայաթ-Նովան և հայ գուսանաաշուղական երգ-երաժշտությունը» աշխատությունը: «Երաժշտական Հայաստան», 2004, N 1:

Исследование Н. Тагмизяна «Саят-Нова и армянское гусано-ашугское музыкальное искусство».

19. Հայ ժողովրդական երգի նահապետը (Հայրիկ Մուրադյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ), ԱՄՆ, Լոս Անջելես, «Վարազ» Համավասպուրական հայրենակցական միության պարբերական, 2004-2005, պրակ 51-52:

Старейшина армянской народной песни (К 100-летию со дня рождения Айрика Мурадяна). США, Лос Анжелес, периодическое издание Общеваспураканского союза соотечественников «Вараз».

20. Խոսք ուսուցչի 85-ամյակի առթիվ (պրոֆ. Գ. Վ. Սարաջև): «Երաժշտական Հայաստան», 2005, N 1:

Слово к 85-летию учителя (проф. Г. В. Сараджев).

21. Հայ երգի նվիրյալը (Հայրիկ Մուրադյանի ծննդյան 100-ամյակին): «Երաժշտական Հայաստան», 2005, N4 (19):

Преданный армянской народной песне (К 100-летию Айрика Мурадяна).

22. Թող երբեք չմոռացվի նրա քնարը (Շերամի ծննդյան 150-ամյակին): Գյումրի, «Արվեստ և Ժամանակ (հայացք Գյումրուց)», 2007, N 1:

Пусть никогда не забывается его лира (К 150-летию со дня рождения Шерама).

23. Զգերազանցված քամանչահարը (Սաշա Օգանեզաշվիլի): «Երաժշտական Հայաստան», 2006, N2 (21):

Непревзойденный каманчист (Саша Оганезашвили).

24. Դուդուկի վերափոխումները XX դարում: «Երաժշտական հայաստան», 2009, N 1 (32):

Видоизменения дудука в XX веке.

10. Ժողովրդական երգի մանսորոն (Երվանդ Սահառունու ծննդյան 75-ամյակի առթիվ): «Երեկոյան Երևան», 1969, 16 ապրիլի:

Маэстро народной песни (К 75-летию со дня рождения Ерванда Сааруни).

11. Встреча с прекрасным (О балерине Е.Максимовой). «Коммунист», 1971, 12 июня.

Հանդիպում գեղեցիկի հետ (Պարուհի Եկատերինա Մաքսիմովայի մասին):

12. Երաժշտական ֆոլկլորն այսօր (Հայաստանի Կոմպոզիտորների միության Պլենումի մասին): «Սովետական Հայաստան», 1973, 27 ապրիլի:

Музыкальный фольклор сегодня (О Пленуме СК Армении).

13. Նոր, հետաքրքիր մեկնաբանություն (Երևանի Օպերայի և բալետի թատրոնի բեմում Բիզեի «Կարմեն» օպերայի նոր բեմադրության մասին): «Երեկոյան Երևան», 1973, 3 օգոստոսի:

Новая, интересная трактовка (О новой постановке оперы Бизе «Кармен» на сцене Ереванского театра Оперы и балета).

14. Կարինետը կարևոր օղակ (Ժողովրդական երաժշտական ստեղծագործության կարինետի մասին Երևանի Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայի 50-ամյա հոբելյանի առթիվ): «Ավանգարդ», 1973, 18 նոյեմբերի:

Кабинет – важное звено (О Кабинете народного музыкального творчества в связи с 50-летним юбилеем Ереванской государственной консерватории имени Комитаса).

15. Քրդական ժողովրդական երգեր և գործիքային նվագներ (Նոր լույս տեսած ժողովածուի մասին, քրդ. լ.): «Ռիա թազա», 1973, 12 դեկտեմբերի:

Курдские народные песни и инструментальные наигрыши (О новом сборнике, на курд.яз.).

16. Талант, труд, взыскательность (О дирижере Давиде Ханджяне). «Комсомолец», 1974, 2 марта.

Տաղանդ, աշխատանք, պահանջկոտություն (Դիրիժոր Դավիթ Խանջյանի մասին):

17. Семинар фольклористов (О втором Всесоюзном семинаре молодых фольклористов в Дилижане). «Коммунист», 1974, 24 мая.

Ֆուկլորագետների սեմինարը (Երիտասարդ ֆուկլորագետների Համամիութենական երկրորդ սեմինարը Դիլիջանում):

18. Ակադեմիականի կոչումը պարտավորեցնում է («Լեյլի և Մեջնուն» բալետի երիտասարդ կատարողների մասին): «Երեկոյան Երևան», 1974, 9 ապրիլի:

Звание академического обязывает (О молодых исполнителях балета «Лейли и Меджнун»).

19. Այո, իրոք անմահություն (Երևանի Օպերայի և բալետի թատրոնում Կ. Օրբելյանի «Անմահություն» բալետի նոր բեմադրության մասին): «Երեկոյան Երևան», 1975, 22 հուլիսի:

Да, действительно бессмертие (О новой постановке балета К. Орбеляна «Бессмертие» в Ереванском театре Оперы и балета).

20. Великая школа (К 200-летию Московского Большого Театра). «Коммунист», 1976, 28 марта.

Մեծ դպրոցը (Մոսկվայի Մեծ Թատրոնի 200-ամյակի առթիվ):

21. Հռչակված թատրոնը (Մոսկվայի Մեծ Թատրոնի 200-ամյակի առթիվ): «Հայրենիքի ձայն», 1976, 7 ապրիլի:

Знаменитый театр (К 200-летию юбилею Московского Большого Театра).

22. Концерт пианистки (О Карине Багдасарян). «Комсомолец», 1976, 18 мая.

Դաշնակահարուհու համերգը (Կարինե Բաղդասարյանի մասին):

23. Великая школа (Большой театр и армяне). «Коммунист», 1976, 28 марта.

Մեծ դպրոցը (Մեծ Թատրոնը և հայերը):

24. Чувство стиля (О концерте скрипача Ара Богданяна). «Коммунист», 1977, 14 января.

Ոճի զգացողությունը (Ջութակահար Արա Բոգդանյանի համերգի մասին):

25. Концерт выпускницы (О пианистке Анаит Нерсисян, выпускнице Московской консерватории). «Коммунист», 1977, 10 февраля.

Շրջանավարտուհու համերգը (Մոսկվայի կոնսերվատորիայի շրջանավարտ դաշնակահարուհի Անահիտ Ներսիսյանի մասին):

26. «Паяцы» (О новой постановке в Ереванском театре оперы и балета). «Коммунист», 1977, 15 мая.

«Պայացներ» (Երևանի Օպերայի և բալետի թատրոնում նոր բեմադրության մասին):

27. Որոնումներ, նվաճումներ, վրիպումներ (Հայաստանի Կոմպոզիտորների միության Պլենումի մասին): «Երեկոյան Երևան», 1977, 29 հոկտեմբերի:

Поиски, достижения, промахи (О Пленуме Союза композиторов Армении).

28. Памяти Шуберта (К 150-летию со дня смерти). «Коммунист», 1979, 11 января.

Ֆրանց Շուբերտի հիշատակին (Մահվան 150-ամյակի առիթով):

29. Фестиваль дружбы музыкальных училищ городов Советского Союза. «Коммунист», 1979, 15 марта.

Խորհրդային Միության քաղաքների երաժշտական ուսումնարանների բարեկամության փառատոն:

30. Неувядающее искусство (К 100-летию Спиридона Меликяна). «Коммунист», 1981, 31 декабря.

Զիամրող արվեստ (Սպիրիդոն Մելիքյանի 100-ամյակի առիթով):

31. Незабвенная лира певца (К 125-летию гусана Шерама). «Коммунист», 1982, 26 марта.

Երգչի անմոռանալի քնարը (Գուսան Շերամի 125-ամյակի առիթով):

32. Քաղաքացիական ուղղվածությամբ (Մտորումներ Կոմպոզիտորների միության Պլենումից հետո): «Երեկոյան Երևան», 1986, 3 հունվարի:

С гражданской направленностью (Размышления после Пленума Союза композиторов).

33. Armenian Medieval Spiritual Music. Featuring Lusine Zakarian. "The Armenian Monitor", 1995, 10 January.

Հայկական միջնադարյան հոգևոր երաժշտություն. Լուսինե Զարարյանի կատարմամբ:

Армянская средневековая духовная музыка. Исполняет Лусине Закарян.

34. Երգի տան իշխանուհին (Մարո Մուրադյանի ծննդյան 70-ամյա հոբելյանի առիթով): «Հայաստանի հանրապետություն», 2003, 17 դեկտեմբերի:

Княгиня дома песни (К 70-летию со дня рождения Маро Мура-
дян).

35. Դաշնակահարուհու «Հայկական խճանկարի» հետքերով
(Կամիլա Երկանյան-Քեշիշյանի մասին): «Ազգ», 2009, 6 հոկտեմ-
բերի:

По следам «Армянской мозаики» пианистки (О поэтическом
сборнике пианистки Камилы Еркянян-Кешишян).

36. Выражение абсолютного времени (О «Хронике» для струн-
ного оркестра Е. Еркянян). Соавтор – Г. Геодакян. «Голос Арме-
нии», 2009, 29 октября.

Բացարձակ ժամանակի արտահայտություն (Ե. Երկանյանի
«Քրոնիկոն» լարային նվագախմբի համար գրված ստեղծագոր-
ծության մասին): Համահեղինակ՝ Գ. Գյողակյան:

37. Դաշնակահարուհու «Հայկական խճանկարի» հետքերով
(Կամիլա Երկանյան-Քեշիշյանի մասին): «Ազդակ», Լիբանան,
2009, 16 նոյեմբերի:

По следам «Армянской мозаики» пианистки (О поэтическом
сборнике пианистки Камилы Еркянян-Кешишян). Газета «Аздак»,
Ливан.

38. Անջնջելի հետք, անգնահատելի վաստակ (Խոսք պրոֆե-
սոր Գեորգի Սարաջևի մասին): «Առավոտ», 2009, 18 նոյեմբերի:

Нестираемый след, бесценная заслуга (Слово о профессоре Ге-
оргии Сараджеве).

ԶԵԿՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՄ ДОКЛАДЫ НА НАУЧНЫХ КОНФЕРЕНЦИЯХ

1. «К вопросу создания и применения Универсальной аналитической карты для Генерального каталога народной песни». Доклад на выездной научной конференции Фольклорной комиссии СК СССР в Вильнюсе, май 1973 г.

«Ժողովրդական երգի Գլխավոր կատալոգի համար Ունիվերսալ վերլուծական քարտի ստեղծման և կիրառման խնդրի շուրջ»: Զեկուցում Վիլնյուսում կայացած ԽՍՀՄ Կոմպոզիտորների միության Ֆոլկլորային հանձնաժողովի արտագնաց գիտական կոնֆերանսում:

2. «О принципах нотации армянских народных песен и инструментальных мелодий». Доклад на II Всесоюзном семинаре фольклористов в Дилижане, апрель 1974 г.

«Հայ ժողովրդական երգերի և գործիքային մեղեդիների նոտագրման սկզբունքների մասին»: Զեկուցում Դիլիջանում կայացած ֆոլկլորագետների Համամիութենական II սեմինարում:

3. «Литературное наследие Г. Е. Будагяна». Доклад на научной конференции, посвященной 80-летию юбилею Г. Будагяна, 14 октября 1979 г.

«Գ. Բուդաղյանի գրական ժառանգությունը»: Զեկուցում Գ. Բուդաղյանի ծննդյան 80-ամյակին նվիրված գիտական կոնֆերանսում:

4. «Սպիրիդոն Մելիքյանը և ժողովրդական երգը»: Հայաստանի Կոմպոզիտորների միության գիտաժողով, նվիրված Սպ. Մելիքյանի 100-ամյակին, Երևան, 1980:

«Спиридон Меликян и народная песня». Научная конференция, посвященная 100-летию со дня рождения Сп. Меликяна.

5. «Վառլարականի երաժշտական ֆոլկլորի բարբառային գծերը»: Հայաստանի մշակույթի և արվեստի գիտական 5-րդ կոնֆերանս, Երևան, 1982, էջ 21:

«Диалектные черты музыкального фольклора Васпуракана». 5-ая научная конференция культуры и искусства Армении.

6. «Исполнитель и фольклор». Доклад на ежегодной научной конференции памяти Горьковского в Ленинградском институте театра, музыки и кино, апрель 1986 г.

«Կատարող և ֆոլկլոր»: Զեկուցում Գորկովենկոյի հիշատակին նվիրված ամենամյա գիտական կոնֆերանսում Լենինգրադի Թատրոնի, երաժշտության և կինոյի ինստիտուտում:

7. «Գորանի (երգային տիպի վերականգնման փորձ)»: Հայաստանի մշակույթի և արվեստի գիտական 6-րդ կոնֆերանս, Երեվան, 1987, էջ 184:

«Горани (попытка восстановления песенного типа)». 6-ая научная конференция культуры и искусства Армении.

8. «Ֆոլկլորը և գեղարվեստական ինքնագործունեությունը»: Ժողովրդական երաժշտական ստեղծագործությանը նվիրված Հայաստանի Կոմպոզիտորների միության Պլենումի գիտական նստաշրջան, Երևան, 1987, նոյեմբեր, էջ 45:

«Фольклор и художественная самодеятельность». Научная конференция Пленума Союза композиторов Армении, посвященного народному музыкальному творчеству.

9. «Գորանի (երգային տիպի վերականգնման փորձ)»: Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի գիտական կոնֆերանս, Երևան, 1988, էջ 24:

«Горани (попытка восстановления песенного типа)», Научная конференция Ереванской государственной консерватории имени Комитаса.

10. «Принципы нотирования народной музыки на современном этапе развития фольклористики». В книге тезисов Межреспубликанской научной конференции, посвященной армяно-грузинским культурным связям. Тбилиси, 1989.

«Ժողովրդական երաժշտության նոտագրման սկզբունքները ֆոլկլորագիտության զարգացման արդի փուլում»: Հայ-վրացական մշակութային կապերին նվիրված Միջհանրապետական գիտական կոնֆերանսի թեզիսների գրքում:

11. «Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության խնդիրներն այսօր»: «Հայք» գիտահետազոտական հաստատության Երևանյան մասնաճյուղի տարեկան կոնֆերանս, Երևան, 1993, էջ 11:

«Вопросы армянской музыкальной фольклористики сегодня».

Ежегодная конференция Ереванского филиала научноисследовательского учреждения «Айк».

12. «Принципы нотирования и проблемы ритма в армянском фольклоре». В книге тезисов VII Республиканской научной конференции по армянскому искусству. Изд. НАН РА, Ереван, 1995, с. 85.

«Նոտագրման սկզբունքները և դիթմի խնդիրները հայ ֆոլկլորում»: Հայ արվեստին նվիրված՝ Հանրապետական VII գիտական կոնֆերանսի հիմնադրույթների գրքում:

13. «Զիվանին երգաստեղծ»: «Զիվանի-150» գիտական կոնֆերանս, Գյումրի, 17 հունվարի 1996 :

«Дживани – песнетворец». Научная конференция «Дживани-150» в Гюмри.

14. «Զիվանին երաժշտ-երգաստեղծ»: «Զիվանի-150» ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի և «Զավախք» հայրենակցական միության գիտաժողով, Երևան, 17 ապրիլի 1996 թ.:

«Дживани – музыкант-песнетворец». Научная конференция «Дживани-150» Института искусств НАН РА и Земляческого союза «Джавахк».

15. «Կոնսերվատորիան և հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտությունը»: Գիտաժողով՝ նվիրված Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի 75-ամյա հորեյլանին, Երևան, 8 հոկտեմբերի 1996 թ.:

«Консерватория и армянский музыкальный фольклор». Научная конференция, посвященная 75-летию юбилею Ереванской государственной консерватории имени Комитаса.

16. «Музыкальный фольклор Армении в сфере туризма». Доклад на Международном семинаре-совещании UNESCO, посвященном проблемам искусства и туризма Армении на пороге празднования 1700-летия христианства в Армении, Ереван, 16-18 июля 1997 г..

«Հայաստանի երաժշտական ֆոլկլորը տուրիզմի ոլորտում»: Զեկուցում UNESCO-ի Միջազգային սեմինար-խորհրդակցությունում, նվիրված արվեստի և Հայաստանի տուրիզմի պրոբլեմներին Հայաստանում քրիստոնեության 1700-ամյակի հանդիսությունների շեմին:

17. «Կարոս խաչ» վիպական արքի նորահայտ տարբերակները: Հայ արվեստին նվիրված Հանրապետական VIII գիտական կոնֆերանս: Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 1997, էջ 55:

«Новые варианты эпического сказа «Карос хач» (Каросский крест)». Материалы Республиканской научной конференции, посвященной армянскому искусству.

18. «Эпика в традиционной музыкальной культуре армянского народа». Доклад на Международном музыковедческом симпозиуме UNESCO и Союза композиторов и музыковедов Армении, Ереван, 1999, с 43.

«Էպիկան հայ ժողովրդի ավանդական երաժշտական մշակույթում»: Զեկուցում UNESCO-ի և Հայաստանի կոմպոզիտորների և երաժշտագետների միության Միջազգային երաժշտագիտական սիմպոզիումում:

19. «Ֆոլկլորի դերը և տեղը կոնսերվատորիայի մասնագիտական կրթական համակարգում»: Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի ժողովրդական երաժշտական ստեղծագործության կաբինետի հիմնադրման 30-ամյակին նվիրված գիտական նստաշրջանի զեկուցումների հիմնադրույթների ժողովածու: Երևան, 2000, էջ 32:

«Роль и место фольклора в специальной образовательной системе консерватории». В книге тезисов докладов научной конференции, посвященной 30-летию основания Кабинета народного музыкального творчества Ереванской государственной консерватории имени Комитаса.

20. «Пение в армянской эпике как способ сказывания». Доклад на II Международном музыковедческом симпозиуме UNESCO и Союза композиторов и музыковедов Армении, Ереван, 2001, с. 48.

«Երգեցողությունը հայկական էպիկայում իբրև ասացման եղանակ»: Զեկուցում UNESCO-ի և Հայաստանի կոմպոզիտորների և երաժշտագետների միության Միջազգային երաժշտագիտական II սիմպոզիումում:

21. «Հայ երաժշտական ֆոլկլորը ուսման համակարգում»: «Հայագիտության արդի վիճակը և զարգացման հեռանկարները» միջազգային համաժողովի զեկուցումների ժողովածու, Երևան, 2004, էջ 530-532:

«Армянский музыкальный фольклор в системе образования». Сборник докладов международного симпозиума «Современное состояние арменоведения и перспективы развития».

22. «Արամ Խաչատրյանի հիմնը և նրա ելևէջային ակունքները»: ՀՀ ԳԱԱ-ի գիտաժողով, նվիրված ակադեմիկոս Լևոն Հախվերդյանի ծննդյան 80-ամյակին: Երևան, 2004, էջ 63:

«Гимн Арама Хачатуряна и его интонационные истоки». Научная конференция НАН РА, посвященная 80-летию со дня рождения академика Левона Ахвердяна.

23. «Դուդուկ նվագարանի վերափոխումները XX դարում»: «Մարդկության բանավոր և ոչ նյութական ժառանգության գլոբալիզացիայի երրորդ հոշակում» ծրագրի շրջանակներում UNESCO-ի սեմինար, 16 հոկտեմբերի 2004 թ.:

«Преобразования народного музыкального инструмента дудук в XX веке». Семинар UNESCO в рамках программы «Третье провозглашение шедевров устного и нематериального наследия человечества».

24. «Աշուղական արվեստ: Ավանդույթ և արդիականություն»: ՀՀ Մշակույթի և երիտասարդության նախարարության և ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի կազմակերպած՝ «Հայ աշուղագիտությունը և արդի հիմնախնդիրները» գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու, Երևան, 2005, էջ 14-21:

«Ашугское искусство. Традиция и современность». Сборник докладов научной конференции «Армянское ашуговедение и современные проблемы», организованной Министерством Культуры РА и Институтом искусств НАН РА.

25. «Էդգար Հովհաննիսյանի ժողովրդական երգերի խմբերգային մշակումները»: UNESCO-ի և ՀՀ Կոմպոզիտորների և երաժշտագետների միության Միջազգային երաժշտական 4-րդ փառատոնի սահմաններում կայացած՝ «Ժողովրդական ստեղծագործություն և կոմպոզիտորական արվեստ» գիտաժողով, Երևան, 2005, հոկտեմբեր:

«Хоровые обработки народных песен Эдгара Оганесяна». Научная конференция на тему «Народное творчество и композиторское искусство», состоявшаяся в рамках IV Международного музыкального фестиваля UNESCO и Союза композиторов и музыковедов Армении.

26. «Ն. Թահմիզյանի «Սայաթ-Նովան և հայ գուսանաաշու-
ղական երգ-երաժշտությունը» աշխատությունը»: UNESCO-ի և
«Սայաթ-Նովա» մշակութային միության կազմակերպած՝ Մեծն
Սայաթ-Նովային նվիրված Աշուղական արվեստի կովկասյան
միջազգային փառատոնի գիտաժողով, Երևան, 2005, էջ 16:

«Исследование Н. Тагмизяна «Саят-Нова и армянское гусано-
ашугское музыкальное искусство»». Организованная UNESCO и
Культурным союзом «Саят-Нова» научная конференция Кавказ-
ского международного фестиваля ашугского искусства, посвящен-
ного Великому ашугу.

27. «Սայաթ-Նովան հայ երաժշտագիտության մեջ»: ՀՀ ԳԱԱ
հորելյանական գիտական նստաշրջան՝ նվիրված Սայաթ-Նովայի
ծննդյան 300-ամյակին: Զեկուցումների ժողովածու, Երևան, ՀՀ
ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2012, էջ 109-119:

«Саят-Нова в армянском музыкознании». Юбилейная научная
конференция НАН РА, посвященная 300-летию со дня рождения
Саят-Новы.

28. «Երաժշտությունը «Սասնա ծռեր» էպոսում»: «Հայկական
էպոսը և համաշխարհային էպիկական ժառանգությունը». Կով-
կասի ժողովուրդների էպոսները: Չորրորդ միջազգային գիտաժո-
ղով, Ծաղկածոր, 8-10 հոկտեմբերի 2012 թ.: Զեկուցումների
ժողովածու «Հայկական էպոսը և համաշխարհային էպիկական
ժառանգությունը», Երևան, «Գիտություն» հրատ., 2014, էջ 132-
140:

«Музыкальный компонент в армянском эпосе». «Армянский
эпос и всемирное эпическое наследие»: эпосы народов Кавказа.
Четвертая международная научная конференция, Цахкадзор, 8-10
октября 2012 г. В сборнике докладов «Армянский эпос и всемир-
ное эпическое наследие», Ереван, 2014 г.

29. «Կոմիտասը և հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության
հիմնախնդիրները»: Զեկուցում «Կոմիտասը և միջնադարյան
երաժշտական մշակույթը» միջազգային գիտաժողովում, Երևան,
2016, 27-29 սեպտեմբերի: Թեզերի գիրք, էջ 54:

«Комитас и проблемы армянской музыкальной фольклори-
стики». Доклад на международной конференции «Комитас и сред-
невековое музыкальное искусство».

30. «Կարոս խաչ» վիպական արքի նորահայտ ամբողջական պատումը: Զեկուցում Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտում արքի ցուցադրումից առաջ 2016 թ. հոկտեմբերի 4-ին:

«Недавно обнаруженный целостный образец эпического сказа «Карос хач» (Каросский крест)». Доклад в Музее-институте Комитаса перед исполнением сказа.

31. «Կարոս խաչ» վիպական արքի երաժշտական մարմնավորման շուրջ: Զեկուցում «Հայկական էպոսը և համաշխարհային էպիկական ժառանգությունը» միջազգային գիտաժողովում, Երևան, Ծաղկաձոր, 2017, 11-13 հոկտեմբերի:

«К вопросу музыкального воплощения эпического сказа «Карос хач»». Доклад на международной конференции «Армянский эпос и всемирное эпическое наследие».

32. «Ֆոլկլոր և կոմպոզիտորական արվեստ»: Զեկուցում Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտում, 2018 թ., 19 մայիսի:

«Фольклор и композиторское искусство». Доклад в Музее-институте Комитаса.

33. «Կոմիտասը և հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության հիմնախնդիրները»: Զեկուցում Բեռլինի Հումբոլդտի համալսարանում միջազգային հորեյանական գիտաժողովում, 2019 թ., 8 հոկտեմբերի:

«Комитас и проблемы армянской музыкальной фольклористики». Доклад на международной юбилейной научной конференции в Гумбольдтском университете Берлина.

34. «Կոմիտասի հետքերով... (Սպիրիդոն Մելիքյանի անձը և գործը)»: Զեկուցում Երևանի Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայում «Կոմիտաս-150» հորեյանական գիտաժողովում 2019 թ. նոյեմբերի 25-ին:

«По следам Комитаса... (Личность и деятельность Спиридона Меликяна)». Доклад на юбилейной научной конференции «Комитас-150» в Ереванской консерватории имени Комитаса.

ՀԱՅՆԱՍԿԱՎԱՌԱՎՆԵՐԻ ԵՎ CD-ՆԵՐԻ ԱՆՈՏԱՑԻԱՆԵՐ АННОТАЦИИ ПЛАСТИНОК И ЛАЗЕРНЫХ ДИСКОВ

1. Армянские народные песни. Камерный хор Гостелерадио Армении. Художественный руководитель Эдгар Оганесян, хормейстер Арутюн Топикян. Москва, «Мелодия», 1983, АЗ Ц 10 19643 007.

Հայ ժողովրդական երգեր: Հայաստանի Պետհեռուստառադիոյի Կամերային երգչախումբ: Գեղարվեստական ղեկավար՝ Էդգար Հովհաննիսյան, խմբավար՝ Հարություն Թովհիկյան:

2. Армянские народные песни. Камерный хор Гостелерадио Армении. Художественный руководитель Эдгар Оганесян, хормейстер Арутюн Топикян. Вторая пластинка. Москва, «Мелодия», 1983, АЗ Ц 10 19705 001.

Հայ ժողովրդական երգեր: Հայաստանի Պետհեռուստառադիոյի Կամերային երգչախումբ: Գեղարվեստական ղեկավար՝ Էդգար Հովհաննիսյան, խմբավար՝ Հարություն Թովհիկյան: Երկրորդ սկավառակ:

3. Երգում է Կոմիտաս վարդապետը: Գերմանիա- Հայաստան, OCTA Records, 1994:

Поет архимандрит Комитас. Германия-Армения, OCTA Records.

4. Armenian Medieval Spiritual Music. Featuring Soprano Lusine Zakarian. OCTA Records-Sonopress Germany, 1995.

Армянская средневековая духовная музыка. Поет сопрано Лусине Закарян.

5. Armenian Folk Songs and Melodies. USA, Los Angeles, «Nuraz», 1996.

Армянские народные песни и мелодии. США, «Нураз».

6. Musical relics of Armenia. Voice of Hayrik Mouradian. Portugal, «Sondex», 2000, REF 00400.

Традиционная музыка Армении. Поет Айрик Мурадян.

7. Depth of the centuries. Margarit Shahinian. Komitas «Songs of Akn» (Կոմիտաս «Ակնա երգեր»): USA, Los Angeles, 2001:

Из глубины веков. Маргарит Шагинян. «Акнийские песни» Комитаса.

8. Մարգարիտ Շահինյան. «Իմ արյան կանչը»: ԱՄՆ, Լոս Անջելես, 2001:

Маргарит Шагинян: «Зов моей крови». США, Лос Анжелес.

9. Rouben Elbakyan sings Komitas (Dedicated to the 90-th Anniversary of the Armenian Genocide). Armenia, VEM Recording Studio, 2005.

Рубен Элбакян поет песни Комитаса (Посвящается 90-летию геноцида армян).

10. «Հայրենի դողանջներ». Կոնստանտին Պետրոսյանի ստեղծագործությունները: Երևան, «Նարեկացի» արվեստի միություն, 2007:

«Родной перезвон»: произведения Константина Петросяна.

11. Հայկական օրորոցային գոհարներ: Կատարում է Անահիտ Պապայանը: ARMAUTHOR, Arevik, 2015:

Армянские колыбельные жемчужины. Поет Анаит Папаян.

12. Hayrik Mouradian. Moks Mountains.(Հայրիկ Մուրադյան. Մոկաց մալերը). ARMAUTHOR, 2016.

Айрик Мурадян. Мокские горы (Армянские народные песни).

ԽՄԲԱԳՐՈՒՄՆԵՐ РЕДАКТУРА

1. Կիրակոսյան Անահիտ, «Իրանի Սպահանի շրջանի Փերիա գավառի ժողովրդական և աշուղական երգերի ընտրանի», ԱՄՆ, Փասադենա, «Դրագարկ» հրատ., 1996:

Киракосян Анаит, Избранные армянские народные и ашугские песни области Периа Исфаганского района Ирана.

2. Գևորգյան Անահիտ, «Հիշողության ծալքերից». Ապարանի ժողովրդական երգեր և պարեղանակներ: Երևան 2000:

Геворкян Анаит, «Из складок памяти»: Апаранские народные песни и танцевальные мелодии.

1. Маргарита Рухкян, Авет Тертерян: творчество и жизнь. Монография, Ереван, «Наири», 2002.

Մարգարիտ Ռուիսկյան, Ավետ Տերտերյան. ստեղծագործությունը և կյանքը: Մենագրություն:

4. Արամ Խաչատրյանի Տուն-թանգարան: Բուկլետ: Խմբագրում և թարգմանություն ռուսերենից: Երևան, 2002:

Дом-музей Арама Хачатуряна. Буклет. Редактура и переводы с русского языка.

5. Ա. Խաչատրյան. Նամակներ: Կազմողներ՝ Գ. Հարությունյան, Մ. Ռուիսկյան, Ա. Փահլևանյան: Խմբագրում և թարգմանություն ռուսերենից՝ Ա. Փահլևանյան: Երևան, «Նաիրի», 2003:

А. Хачатурян: Письма. Составители Г. Арутюнян, М. Рухкян, А. Пахлеванян. Редактура и переводы с русского языка А. Пахлеванян.

6. А. Хачатурян: Письма. Составители Г. Арутюнян, М. Рухкян, А. Пахлеванян. Редактура и переводы с армянского языка А. Пахлеванян. Ереван, «Наири», 2003.

Ա. Խաչատրյան. Նամակներ: Կազմողներ՝ Գ. Հարությունյան, Մ. Ռուիսկյան, Ա. Փահլևանյան: Խմբագրում և թարգմանություն հայերենից՝ Ա. Փահլևանյան:

7. «Քրիստափոր Քուշնարյան. Հոգվածներ, ուսումնասիրություններ, կարծիքներ, հուշեր»: Կազմողներ՝ Ն. Կուշնարյովա,

Մ. Մուրադյան, Մ. Բրուտյան: Խմբագիր՝ Ա. Փահլևանյան: Երևան, «Ամրոց Գրուպ», 2003:

«Христофор Кушнарян: Статьи, исследования, отзывы, воспоминания». Составители Н. Кушнарева, М. Мурадян, М. Брутян. Редактор А. Пахлеванян.

8. Մ. Բրուտյան, Հայ ժողովրդական երաժշտական ստեղծագործություն: Դասագիրք կոնսերվատորիայի և երաժշտական ուսումնարանների համար (երրորդ, վերափոխված հրատարակություն): Մասնագիտական խմբագիր՝ Ա. Փահլևանյան: Երևան, «Ամրոց Գրուպ», 2004:

М. Брутян, Армянское народное музыкальное творчество. Учебник для консерватории и музыкальных училищ (третье, пересмотренное издание). Профессиональный редактор А. Пахлеванян.

9. «Կաքավիկ. Մանկական ժողովրդական երգեր»: Կազմող՝ րանասեր Արտակ Վարդանյան: Խմբագիր և երգերի գերակշռող մասի նոտագրող՝ Ա. Փահլևանյան: Երևան, «Գրարբեր», 2004:

«Какавик: Народные детские песни». Составитель филолог Артак Варданян. Редактор и нотировщик подавляющей части песен А. Пахлеванян.

10. Կոմիտաս, Երկերի ժողովածուի 13-րդ հատոր: Հայ ժողովրդական երգեր: Կազմող՝ Ռ. Աթայան, խմբագիրներ՝ Ռ. Աթայան, Գ. Գյոդակյան: Հրատ. խմբագիր՝ Ա. Փահլևանյան: Երևան, 2004:

Комитас, Собрание сочинений, 13-ый том. Армянские народные песни. Составитель Р. Атаян, редакторы Р. Атаян, Г. Геодакян. Редактор издательства А. Пахлеванян.

11. Գեորգի Մինասյան, Դուդուկի ձեռնարկ: Առաջարանի հեղինակ՝ Ա. Փահլևանյան: Երևան, «Կոմիտաս» հրատ., 2004:

Георгий Минасян, Школа игры на дудуке. Автор предисловия А. Пахлеванян.

12. Կոմիտաս, Երկերի ժողովածուի 14-րդ հատոր: Հայ ժողովրդական և աշուղական երգեր, նվագներ, թուրքական երգեր, քրդական երգեր և նվագներ: Կազմող՝ Ռ. Աթայան, խմբագիրներ՝ Ռ. Աթայան, Գ. Գյոդակյան: Հրատ. խմբագիր՝ Ա. Փահլևանյան: Երևան, 2006:

Комитас, Собрание сочинений, 14-ый том. Армянские народные

и ашугские песни, наигрыши, турецкие песни, курдские песни и наигрыши. Составитель Р. Атаян, редакторы Р. Атаян, Г. Геодакян. Редактор издательства А. Пахлеванян.

13. Геодакян Г., Пути формирования армянской музыкальной классики. Ереван, Изд. Института искусств НАН РА, 2006.

Գյոդակյան Գ., Հայ դասական երաժշտության ձևավորման ուղիները: Երևան, ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի հրատ., 2006:

14. Хачикян Я. И., Армянские композиторы об искусстве. Общая редакция, биографические сведения о композиторах и перевод части материалов с армянского на русский А. Пахлеванян. Ереван, Изд. «Асохик», 2007.

Խաչիկյան Յա. Ի., Հայ կոմպոզիտորները արվեստի մասին: Ընդհանուր խմբագրություն, կենսագրական տեղեկություններ կոմպոզիտորների մասին և նյութերի մի մասի թարգմանություն հայերենից ռուսերենի:

15. Յու. Յուզբաշյան, Վ. Ավետիսյան, Հանրակրթական դպրոցի «Երաժշտություն» առարկայի հայեցակարգ և ծրագրեր: Խմբագիր՝ Ա. Փաիկևանյան: Երևան, 2007:

Ю. Юзбашян, В. Аветисян, Концепция и программы предмета «Музыка» общеобразовательной школы. Редактор А. Пахлеванян.

16. Ա. Կիրակոսյան, Արզաս Ոսկանյան. Մանկավարժը և հայ երգեցողության դպրոցը: Խմբագիրներ՝ Ա. Փաիկևանյան, Ա. Բաղդասարյան: Երևան, «Անահիտ» հրատ., 2008:

А.Киракосян, Арзас Восканян: Педагог и школа армянского пения. Редакторы А.Пахлеванян, А.Багдасарян.

17. Հայկական ժողովրդական նվագարաններ: Հեղինակներ՝ Անահիտ Բաղդասարյան և Անահիտ Կիրակոսյան: Խմբագիր՝ Ա. Փաիկևանյան: Երևան, «Կոմիտաս» հրատ., 2008:

Армянские народные музыкальные инструменты. Авторы Анаит Киракосян и Анаит Багдасарян. Редактор А.Пахлеванян.

18. Слово об учителе (О композиторе Г. И. Егиазаряне). Автор-составитель В. Бальян. Ереван, «Амроц Груп», 2010.

Խոսք ուսուցչի մասին (Կոմպոզիտոր Գ. Եղիազարյանի մասին): Կազմող-հեղինակ՝ Վ. Բալյան:

19. Աննա Արևշատյան, Զայնեղանականի ուսմունքը միջնադարյան Հայաստանում: Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2013:

Анна Аревшатян, Учение о гласах в средневековой Армении.

20. Անահիտ Կիրակոսյան, Հայ ժողովրդական նվագարանային կատարողական արվեստ: Մասնագիտական խմբագիր Ա. Փահլևանյան: Երևան, «Ամրոց գրուպ», 2011:

Анаит Киракосян, Армянское народное инструментальное исполнительское искусство. Специальный редактор А. Пахлеваян.

21. Մարգարիտ Բրուտյան, Հայ ժողովրդական երաժշտական ստեղծագործություն: Դասագիրք կոնսերվատորիայի և երաժշտական քոլեջների համար (չորրորդ, վերափոխված հրատարակություն): Պատասխանատու խմբագիր՝ Ա. Փահլևանյան: Երևան, «Ամրոց գրուպ», 2014:

М.Брутян, Армянское народное музыкальное творчество. Учебник для консерватории и музыкальных училищ (четвертое, пересмотренное издание). Ответственный редактор А. Пахлеваян.

22. Նունե Աթանասյան, Ստեփան Դեմուրյան. Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության ակունքներում: Խմբագիր՝ Ա. Փահլևանյան: Երևան, «Ամրոց գրուպ», 2020:

Нуне Атанасян, Степан Демурия: У истоков армянской фольклористики.

ՀԵՌՈՒՍԱՏԵՍԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ТЕЛЕВИЗИОННЫЕ ПЕРЕДАЧИ

1. Լատվիայի երաժշտական մշակույթը, 1968 թ. նոյեմբեր:
Музыкальная культура Латвии.
2. Հունգարիայի երաժշտական մշակույթը, 1970 թ. մայիս:
Музыкальная культура Венгрии.
3. Բուլղարիայի օպերային արվեստը, 1971 թ. մայիս:
Оперное искусство Болгарии.
4. Տիխոն Խրեննիկով (ծննդյան 60-ամյակի առթիվ), 1973 թ. հունիս:
Тихон Хренников (к 60-летию со дня рождения).
5. Ելույթ են ունենում Երևանի թիվ 8 երաժշտական դպրոցի
սաները: Հեղինակ-հաղորդավար, 1976:
Выступают учащиеся Музыкальной школы N 8 Еревана. Автор-
телеведущая.

6. Հայ ժողովրդական երգի կատալոգի շուրջ: Հեղինակ-
հաղորդավար, 1979 թ. հոկտեմբեր:

О каталоге армянской народной песни. Автор-телеведущая.

7. Երաժշտական ֆոլկլորն այսօր: Հեղինակ-հաղորդավար,
1980 թ. հունիս:

Музыкальный фольклор сегодня. Автор-телеведущая.

8. Ժողովրդական երգերի էդգար Հովհաննիսյանի մշակումները
(երգում է Հայաստանի Ռադիոհեռուստատեսության Կամերային
երգչախումբը): Հաղորդում Մոսկվայի կենտրոնական հեռուստա-
տեսության համար: Հեղինակ-հաղորդավար, 1983 թ. հունիս:

Обработки народных песен Эдгара Оганесяна (поет Камерный
хор Радиотелевидения Армении). Передача для Центрального те-
левидения Москвы. Автор-телеведущая.

9. Երգում է Կամերային երգչախումբը. Սարդարապատի ազ-
գագրական թանգարանում: Երկրորդ հաղորդում Մոսկվայի
կենտրոնական հեռուստատեսության համար: Հեղինակ-հաղոր-
դավար, 1983 թ. հուլիս:

Поет Камерный хор: Этнографический музей Сардарапата. Вто-
рая передача для Центрального телевидения Москвы. Автор-те-
леведущая.

ՌԱԴԻՈՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ РАДИОПЕРЕДАЧИ

1. Հայ ժամանակակից երաժշտություն: Ռադիո-փառատոնի շրջանակներում, 1982:

Современная армянская музыка. В рамках Радио-фестиваля.

2. Հայաստանի Ռադիոհեռուստատեսության Կամերային երգ-չափումբը (ծրագրում՝ Էդգար Հովհաննիսյանի ժողովրդական երգերի մշակումները):

Камерный хор Радиотелевидения Армении (в программе обработки народных песен Эдгара Оганесяна).

3. Էմին Արիստակեսյանի «Տարոնի երաժշտական պատկերներ» կանտատը:

Кантата Эмина Аристакесяна «Музыкальные картины Тарона».

4. Խաչատուր Մարտիրոսյանի «Հայրենի եզերք» ժողովրդական երգերի մշակումների ցիկլը:

Цикл обработок народных песен Хачатуря Мартиросяна «Ай-рени езерк» («Родные края»).

5. Հայ երիտասարդ կոմպոզիտորները. Երվանդ Երկանյան, Զեննի Ասատրյան, Արզաս Ոսկանյան:

Молодые армянские композиторы: Ерванд Еркян, Дженни Асатрян, Арзас Восканян.

**Ա. ՓԱՀԼԵՎԱՆՅԱՆԻ ԴԵՎԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՎԱԾ ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ДИССЕРТАЦИИ, ЗАЩИЩЕННЫЕ
ПОД РУКОВОДСТВОМ А. ПАХЛЕВАНЯН**

1. Թագակչյան Զավեն, «Հայ ժողովրդական աշխատանքային երգերի ծայնակարգային կառույցները»: Վկայագիր Ա – 05136, 01.04.2010 թ.

Тагакчян Завен, «Ладовые строения армянских народных трудовых песен».

2. Հակոբյան Արմինե, «Հայ միջնադարյան ժողովրդա-պրոֆեսիոնալ երաժշտական ստեղծագործության ժանրային-ոճական առանձնահատկությունները»: Վկայագիր Ա – 05637, 04.05.2011 թ.

Акопян Армине, «Жанровые-стилевые особенности армянского средневекового народно-профессионального музыкального творчества».

3. Աթանասյան Նունե, «Ստեփան Դեմուրյանի դերը հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության զարգացման գործում»: Վկայագիր Ա – 07694, 20.03.2015 թ.

Атанасян Нуне, «Роль Степана Демурына в деле развития армянской музыкальной фольклористики».

4. Տիգրանյան Մարիաննա, «Հայոց ավանդական հարսանեկան գովերգը հնագույն ծեսի համատեքստում»: Վկայագիր Ա – 08470, 27.09.2016:

Тигранян Марианна, «Армянские традиционные свадебные восхваления в контексте старинного обряда».

**Մասնագիտական դասարանի շրջանավարտները և
նրանց դիպլոմային աշխատանքները**

Выпускники специального класса и их дипломные работы

1. Մուշեղյան Համիկ, «Շիրակի ազգագրական գոտու Անիի շրջանի ժողովրդական երգաստեղծությունը», 1991:

Мушегян Асмик, «Народное песнетворчество Анийского района этнографического пояса Ширака».

2. Озмаян Зозан, «Эпические песни-сказы в курдском фольклоре», 1994.

Оզմանյան Ջոզան, «Վիպական երգ-ապքերը քրդական ֆոլկլորում»:

3. Симонян Нуне, «Фольклорное наследие Спиридона Меликяна», 1994.

Սիմոնյան Նունե, «Սպիրիդոն Մելիքյանի ֆոլկլորային ժառանգությունը»:

4. Աղուզումյան Աստղիկ, «Թաթուլ Ալթունյանը ժողովրդական երգի մշակող», 1995:

Агузумцян Астхик, «Татул Алтунян – автор обработок народных песен».

5. Դրամբյան Կարինե, «Համշենահայերի ժողովրդական երաժշտական արվեստը», 1995:

Драмбян Карине, «Народное музыкальное искусство амшенских армян».

6. Խեչումյան Անահիտ, «Կոմիտասի գրառած աշխատանքային երգերը և նրանց բազմաձայն մշակումները», 1995:

Хечумян Анаит, «Трудовые песни в записи Комитаса и их многоголосные обработки».

7. Հովհաննիսյան Մարիաննա, ««Սասնա ծռեր» էպոսի երգեցողությունը»: Խորհրդատու՝ էպոսագետ Ա. Սահակյան, 1995:

Оганесян Марианна, «Пение в эпосе «Сасунские богатыри»». Консультант – эпосовед А.Саакян.

8. Մանասարյան Էլլա, «Հայ ժողովրդական պարերի դիմելայի որոշ առանձնահատկություններ», 1996:

Манасарян Элла, «Некоторые особенности ритмики армянских народных танцев».

9. Ալոյան Նազե, «Քրդական ժողովրդական պարերգ», 1996:
Алоян Назе, «Курдская народная песня-пляска».

10. Аванесян Ирена, «Современное состояние фольклорного быта Арцаха (на примере двух экспедиций 1996 года)», 1997.

Ավանեսյան Իռենա, «Արցախի ֆոլկլորային կենցաղի արդի վիճակը (1996 թվականի երկու գիտարշավի նյութերի հիման վրա)»:

11. Ղափլանյան Սաթենիկ, «Միհրան Թումանյանը և Բուրա-նիայի շրջանի արևմտահայերի ժողովրդական երգաստեղծությունը», 1997:

Капланян Сатеник, «Мигран Тумачан и народное песнетворчество западных армян Бутанийского района».

12. Տոնոյան Գոհար, «Պանդխտության երգը հայ ժողովրդական և գուսանաաշուղական ստեղծագործության մեջ (կոստերվատորիայի ժող.ստեղծագործության կաթինետի ֆոլկլորային ձայնադարանի նյութերի հիման վրա)», 1997:

Тоноян Гоар, «Скитальческая песня в народном и гусано-ашугском творчестве (на основе материалов фоноархива Кабинета народного музыкального творчества Ереванской консерватории)».

13. Ավագյան Շանթ, «Էմին Արիստակեսյանի «Տարոնի ժողովրդական պատկերներ» կամերային կանտատը», 1998:

Авагян Шант, «Камерная кантата «Музыкальные картины Тарона» Эмина Аристакесяна».

14. Միրզոյան Արմինե, «Սրինգը և նրա տարատեսակները Հայաստանում», 1998:

Мирзоян Армине, «Народный инструмент сринг и его разновидности в Армении».

15. Գևորգյան Անահիտ, «Ժողովածու «Հիշողության ծալքերից». Ապարանի ժողովրդական երգեր և պարերանակներ»: Դիպլոմային աշխատանք և հրատարակված ժողովածու, Երևան, 2000, 166 էջ:

Геворкян Анаит, «Сборник «Из складок памяти»: Апаранские

народные песни и танцевальные мелодии». Дипломная работа и изданный сборник.

16. Թալանջյան Լիլիթ, «Հայ աշուղական երգարվեստի տիպաբանական խնդիրներ (դյուբեիթի և ղոշմայի օրինակով)», 2001:

Таланчян Лилит, «Типологические вопросы армянского ашугского песенного искусства (на примере мелодических моделей «дубейта» и «хошмы»)».

17. Սարգսյան Խանդութ, «Հարսանեկան ծեսը և նրա երաժշտությունը», 2005:

Саркисян Хандут, «Свадебный обряд и его музыка».

18. Հակոբյան Արմինե, «Տիպական մեղեդիների կիրառումը հայ աշուղական արդի արվեստում», 2006:

Акопян Армине, «Применение типовых мелодий в современном армянском ашугском искусстве».

19. Գալստյան Ազատի, «Ողբը հայ երաժշտական ֆոլկլորում», 2007:

Гаспарян Агапи, «Погребальный плач в армянском музыкальном фольклоре».

20. Гаспарян Лусине (гражданка Греции), «Из армяно-греческих музыкальных связей в области фольклора», 2007.

Գալստյան Լուսինե (Հունաստանի քաղաքացի), «Ֆոլկլորի բնագավառում հայ-հունական երաժշտական կապերից»:

21. Безаниду Иоанна (гражданка Греции), «Некоторые аспекты философско-эстетических воззрений Давида Анахта (Непобедимого)», 2007.

Բեզանիդու Իոաննա (Հունաստանի քաղաքացի), «Դավիթ Անհաղթի փիլիսոփայական-գեղագիտական հայացքների որոշ տեսանկյուններ»:

22. Աղաջանյան Աննա (բակալավր), «Վասպուրականի երաժշտական ֆոլկլորի երգային տիպաբանության հարցեր», 2007:

Агаджанян Анна (бакалавр), «Вопросы песенной типологии музыкального фольклора Васпуракана».

23. Աղաջանյան Աննա (մագիստրոս), «Վասպուրականի ժողովրդական երգերի բարբառագիտական ուսումնասիրության փորձ», 2009:

Агаджанян Анна (магистр), «Попытка диалектологического исследования народных песен Васпуракана».

24. Հակոբյան Անի (բակալավր), «Իջևան». Ժողովածուի կազմում և խմբագրում կոնսերվատորիայի «Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ» մատենաշարի համար, 2009: Ժողովածուն հրատարակվեց 2012 թվականին և կազմեց մատենաշարի V պրակը:

Акопян Ани (бакалавр), «Составление сборника «Иджеван» и его редактирование для серии консерватории «Армянские народные песни и наигрыши»». Сборник издан в 2012 году и стал V томом серии.

25. Հակոբյան Անի (մագիստրոս), «Իջևանի ժողովրդական երգերի երաժշտալեզվական որոշ առանձնահատկություններ», 2011:

Акопян Ани (магистр), «Некоторые музыкально-языковые особенности народных песен Иджевана».

26. Արծրունի Ծովինար (բակալավր), «Հայ ժողովրդական օրորներն իբրև հանկարծաբանական կերտվածքներ», 2013:

Арцруни Цовинар (бакалавр), «Армянские народные колыбельные песни как нмпровизационные произведения».

27. Բադալյան Անժելա (բակալավր), «Սուրբ Ծննդյան ծեսը եկեղեցում և կենցաղում», 2013:

Бадасян Ангела (бакалавр), «Обряд Святого Рождества в церкви и в быту».

28. Հակոբյան Արմինե Սերյոժայի (բակալավր), «Հայ շինականի աշխատանքային երգերը», 2013:

Акопян Армине Сергеевна (бакалавр), «Трудовые песни армянского крестьянина».

29. Մինասյան Անի (բակալավր), «Պարսկահայքի ժողովրդական երգեր և նվագներ» ժողովածուի կազմում, գիտական ապահովողի ստեղծում: 2014:

Минасян Ани (бакалавр), Составление сборника «Народные песни и инструментальные мелодии персидских армян» и создание его научного аппарата.

30. Համբարձումյան Համիկ (բակալավր), «Աշտարակի ժողովրդական երգերի ժողովածուի կազմում և խմբագրում», 2015:

Амбарцумян Асмик (бакалавр), «Составление и редакция Сборника народных песен Аштарака».

31. Արծրունի Ծովինար (մագիստրոս), «Հանկարծաբանությունը հայ երաժշտական ֆոլկլորում», 2015:

Арцруни Цовинар (магистр), «Импровизация в армянском музыкальном фольклоре».

32. Բադալյան Անժելա (մագիստրոս), «Տոնական և ընտանեկան ծեսերի դրսևորումները հայ երաժշտական ֆոլկլորում (ըստ Սուրբ Ծննդյան, Համբարձման և հարսանեկան ծեսերի)», 2015:

Бадасян Анжела (магистр), «Проявления праздничных и семейных обрядов в армянском музыкальном фольклоре (на примере обрядов Святого Рождества, Вознесения и бытового свадебного обряда)».

33. Մինասյան Անի (մագիստրոս), Իր կազմած «Պարսկահայքի ժողովրդական երգեր և նվագներ» ժողովածուի ուսումնասիրություն, 2016:

Минасян Ани (магистр), Исследование составленного ею сборника «Народные песни и инструментальные мелодии персидских армян».

34. Մուշեղյան Անուշ (բակալավր), «Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ» մատենաշարի համար «Մեղրի-71» ժողովածուի կազմում, 2016:

Мушегян Ануш (бакалавр), Составление сборника «Мегри-71» для консерваторской серии «Армянские народные песни и наигрыши».

35. Համբարձումյան Հասմիկ (մագիստրոս), «Արագածոտնի մարզի Աշտարակի շրջանում գրանված ժողովրդական երգերի ուսումնասիրություն», 2017:

Амбарцумян Асмик (магистр), «Исследование народных песен, записанных в Аштаракском районе Арагацотнской области».

36. Հովհաննիսյան Կարինե (բակալավր), «Ֆիդայական շարժման անդրադարձը հայոց հայրենասիրական երգերում», 2017:

Оганесян Карине (бакалавр), «Отражение фидайского движения в армянских патриотических песнях».

37. Մուշեղյան Անուշ (մագիստրոս), «Մեղրու շրջանի ժողովրդական երգարվեստի որոշ առանձնահատկություններ», 2018:

Мушегян Ануш (магистр), «Некоторые особенности народного музыкального искусства Мегринского района».

38. Եղիազարյան Լիանա (բակալավր), «Հայ ժողովրդական օրորոցային երգեր», 2019:

Егизарян Лиана (бакалавр), «Армянские народные колыбельные песни».

39. Պետրոսյան Ռաիսա (բակալավր), «Հայ ավանդական հարսանեկան ծեսի երգեր», 2019:

Петросян Раиса (бакалавр), «Песни армянского традиционного свадебного обряда».

40. Աղաջանյան Արաքսյա (բակալավր), «Ապիրիդոն Մելիքյանի «Շիրակի երգեր» ժողովածուն»: (Ժողովածուի նյութերի ժանրային ստորաբաժանման փորձ), 2020:

Агаджанян Араксия (бакалавр), «Сборник «Ширакские песни» Спиридона Меликяна». (Опыт жанрового подразделения материала сборника).

ՖՈԼԿԼՈՐԱՅԻՆ ՀԱՎԱՔՉԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ФОЛЬКЛОРНАЯ СОБИРАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Հավաքչական աշխատանքն իրականացվել է 1970-2007 թվականների ընթացքում թե՛ անհատական ձայնագրությունների միջոցով և թե՛ Երևանի կոնսերվատորիայի կազմակերպած ուսանողական խմբարշավներում մասնակցության իբրև ղեկավարի օգնական, իսկ հետագայում նաև ղեկավարության արդյունքում: Ձայնագրությունները կատարվել են Ապարանի, Էջմիածնի, Հոկտեմբերյանի, Բաղրամյանի, Հրազդանի, Արթիկի շրջանների գյուղերում, Լենինականում (Գյումրի) և Երևանում: Բոլոր նյութերը՝ ընդհանուր թվով 2475 նմուշ պահվում են Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի Ժողովրդական ստեղծագործության կաբինետի ձայնագրախմբի արխիվում:

СобираТЕЛЬская деятельность осуществлялась в 1970-2007-ые годы как в виде индивидуальных поисков и записей, так и в результате участия в качестве ассистента руководителя, а в дальнейшем и руководства организованными консерваторией студенческими экспедициями. Записи производились в деревнях Апаранского, Эчмиадзинского, Октемберянского, Баграмянского, Разданского, Артиковского районов, в Лениакане (Гюмри) и в Ереване. Все материалы – общим числом 2475 образцов – хранятся в фонотеке-архиве Кабинета народного музыкального творчества Ереванской государственной консерватории имени Комитаса.

ՀԱՎԵԼՎԱԾ ПРИЛОЖЕНИЕ

2020 թվականին լույս տեսան Ա. Փահլևանյանի Դաշնամուրային մանրանվագները, ստեղծված մանկության տարիներին երաժշտական դպրոցում դաշնամուրին զուգահեռ՝ Է. Միրզոյանի ղեկավարած կոմպոզիցիայի դասարանում ուսանած ժամանակ:

Իր ուսուցչի՝ պրոֆ. Գ. Վ. Սարաջևի տարիներ առաջ հայտնած կարծիքով այդ մանրանվագները կարող են օգտակար լինել երաժշտական դպրոցներում սովորող սկսնակ դաշնակահարների համար:

В 2020 году вышли в свет Фортепианные миниатюры А. Пахлеванян, созданные ею еще в годы учебы в музыкальной школе, где параллельно с фортепиано она училась в классе композиции, руководимом Э. Мирзояном.

По мнению проф. Г. В. Сараджева, высказанному им в свое время, эти миниатюры могут быть полезны для обучающихся в музыкальных школах начинающих пианистов.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ СОДЕРЖАНИЕ

Ալինա Աշոտի Փախլանյան

7

Алина Ашотовна Пахлеваян

17

Ա. Փախլանյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը

27

Основные даты жизни и деятельности А. Пахлеваян

29

1. Մենագրություններ, ժողովածուներ, դասագրքեր

Монографии, сборники, учебники

31

2. Ստումնամեթոդական ծրագրեր

Учебно-методические программы

36

3. Հոդվածներ հանրագիտարաններում

Статьи в энциклопедиях

39

4. Հոդվածներ ժողովածուներում

Статьи в сборниках

40

5. Հոդվածներ ամսագրերում

Статьи в журналах

43

76

6. Հոդվածներ թերթերում
Статьи в газетах
47

7. Զեկուցումներ գիտաժողովներում
Доклады на научных конференциях
52

8. Զայնասկավառակների և CD-ների անոտացիաներ
Аннотации пластинок и лазерных дисков
59

9. Խմբագրումներ
Редактура
61

10. Հեռուստատեսային հաղորդումներ
Телевизионные передачи
65

11. Ռադիոհաղորդումներ
Радиопередачи
66

12. Ա. Փահլևանյանի ղեկավարությամբ պաշտպանված
ատենախոսություններ
Диссертации, защищенные под руководством
А. Пахлеваян
67

Մանկավարժական աշխատանք
Педагогическая работа
68

13. Մասնագիտական դասարանի շրջանավարտները և
նրանց դիպլոմային աշխատանքները

Выпускники специального класса и
их дипломные работы

68

Ֆոլկլորային հավաքչական աշխատանք

Фольклорная собирательская деятельность

74

Հավելված

Приложение

75

**ԱԼԻՆԱ ԱՇՈՏԻ ՓԱՀԼԵՎԱՆՅԱՆԻ
ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ**

**БИОБИБЛИОГРАФИЯ
АЛИНЫ АШОТОВНЫ ПАХЛЕВАНЯН**

**Շարվածք՝
Գայանն Սարգսյան**

**Շապիկ՝
© Վահան Պողոսյան**

**Մակետ՝
Վլադիմիր Խաչատրյան**

Չափսը՝ 60x84 $\frac{1}{16}$, տառատեսակ՝ GHEA Grapalat, Թայմս,
քուղթ՝ օֆսեթ 80 գր.,
5,0 տպ. մամ.:

Տպագրված է «Լիմուշ» տպարանում
Отпечатано в типографии «Лимуш»